

att inköpas den sköna egendomen *Barnängen* vid Hammarbysjö. Med anledning häraf inhämtade Öfver-Ståthållaren såväl sakkunnige Läkares och Architekters utlåtanden i ämnet^{*)}, som ock Danviks Direktion's yttrande rörande de möjligen för handen varande tillgångar, som för detta företag kunde anlitas; hvar-efter Hr Öfver-Ståthållaren anmodade Prof. Scholander att uppgöra ritningar och kostnadsförslag öfver befintlige byggnaders apterande för ändamålet, samt mig att afgifva ett project till en fullständig uppsättning af möbler, nödiga husgeråd, beklädnad, m. m. På grund af således erhållna uppgifter ingick ock Hr Öfver-Ståthållaren i början af år 1847 till Kongl. Majt med en fullständig underd. anmälan, åtsförd af ritningar och kostnadsförslag, jemte anhållan det täcktes Kongl. Majt till Rikets då församlade Ständer framställa nådig proposition om beviljande af ett statsanslag för utförande af detta företag. Den begärda anslagssumman öfversteg 200,000 R:dr B:ko. Att nämnde Hr Öfver-Ståthållarens anmälan en gång blifvit i Regeringen föredragen, är visst, emedan Regeringen fann för godt att till Hr Öfver-Ståthållaren återremittera densamma med befallning »att deröfver höra vederbörande». Hr Öfver-Ståthållaren, sannolikt icke litet brydd öfver hvilka dessa vederbörande månde vara, lät likväl icke afskräcka sig af ett sådant hinder; men, då han icke ville låta frågan under pågående riksdag för sådan orsak alldeles förfalla, skyndade att vända sig till K. Sundhets-Collegium med anmodan om ett utlåtande i ämnet; och med sådan beredvillighet och skyndsamhet efterkom K. Collegium Hr Öfver-Ståthållarens begäran, att samma anmälan redan efter

^{*)} En serskiilt pro-memoria i ämnet af förf:n, se straxt nedanför.

några dagar ånyo kunde till Kongl. Majt inlemnas, beledsagad af ett, af General-Direktör Ekströmer författadt, sakrikt och tillstyrkande K. Collegii utlåtande. Sedan dess hördes ingenting vidare utaf angående detta vackra förslag. Om det förblef hvilande hos då varande föredraganden för Ecclesiastikärenden, Stats-Rådet Silfverstolpe, och icke vidare underställdes Regeringens pröfning, eller om Regeringen, med hänsyn till de stora summor som äskades, ansåg sig icke kunna hos Rikets Ständer göra proposition om det äskade anslaget, och derföre lät det förfalla, är mig icke bekant; jag har icke heller ansett gagnande att numera forska efter sättet huru det blef begrafvet. Allt nog, att ingen Kongl. proposition blef synlig, och att förslaget i tysthet förföll. En närmare redogörelse för sjelfva förslagets detaljer anser jag mig kunna utan saknad förbigå.

Deremot kan jag ej underlåta att här införa ett utdrag af en pro-memoria, som jag, då detta förslag först bragtes å bane, till Hr Öfver-Ståthållaren ingaf, ehuru densamma redan finnes fullständigt införd i min »Uppfordran till vederbörande att tidsenligt reglera vården om sinnessjuka, Sthlm 1847»; dels emedan jag har anledning befara, att läsaren ej har tillgång till denna brochyr, dels ock isynnerhet derföre, att den i ett kort sammanhang framställer såväl närvarande frågas principer, i allmänhet, som Danviksfrågas ställning serskildt; och tillika är ett *allmänt Förslag till ett Hospital för Stockholm*. Med några uteslutningar af åtskilligt, som här blifvit sagdt på andra ställen, lyder den sålunda:

— — »I afseende på den nya anstaltens *bestämmelse*, så synes väl ofvannämnde Kongl. resolution,

den 3 Maj 1843, hafva, i öfverensstämmelse med det angelägnaste behovet och den allmännast yttrade önskan, egentligen afsett en s. k. *kuranstalt*, med bibehållande af Danviks Därhus såsom vårdanstalt för obotade, men som denna Kongl. resolution väl icke är annat än ett precursoriskt beslut i allmänhet att ävägbringa en nödig aktad reform utan några närmare bestämmelser rörande detaljerna, torde det ännu vara tillständigt att visa olämpligheten af att för Stockholm anlägga en serskildt kuranstalt.

Att strängt taget indela sinnessjuka i *botlige* och *obotlige* är en vansklig sak, emedan dylike sjuke tillfriskna efter 3 à 4 år, ja sednare, änskönt de fleste göra det under de första månaderna, och emedan, utom i få fall, inga pålitliga grunder finnas, enligt hvilka läkaren kan förklara en sjuk för obotlig. Men liksom det i theoretiskt afseende är oriktigt att på förhand afgöra om botlighet eller obotlighet, så är det i praktiskt afseende förderligt att skilja de presupponerade botlige och obotlige i tvenne från hvarann afslägsna anstalter, emedan den sjukas afskiljande från kuranstalten och försättande till vårdanstalten, i sådant fall, alltid blifver för den sjuke eller dess anhöriga ett hårdt slag, då han derigenom måste anses, så att säga dömd obotlig, och dess vård derigenom verkligen alltid tillbakasettes om än icke alldeles åsidosättes; emedan kur- och vårdhospitalet, om nyssnämnde olägenhet skall i någon mån mildras eller undvikas, städse behöfva hvarandra för ofta nödiga ömsesidiga utbyten af patienter, och emedan en större anstalt (för 1—200), som kan fullkomligare organiseras, bättre uppfyller sin bestämmelse, än en liten för 40—60. Men det är en ännu större och vigtigare fordran, att epileptiske, lame, stormande och

osnygge, eller om man heldre vill kalla dem *de obotlige*, vårdas i en lokal skiljd från de mera hoppgiftvandes boning. Man har därför längesedan frångått idéen att blanda dem tillsammans under samma tak, man har ock redan måst frångå en annan nästan lika skadlig ytterlighet, nemligen att skilja dem uti från hvarann aflägsna lokaler, och ändtligen kommit till, som det vill synas, den enda rätta anordningen, nemligen att förlägga de obotades bostad, vårdanstalten, skiljd, men tätt vid sidan af kuranstalten. Efter denna plan äro de nyaste och, jag vågar säga, bästa anstalter i Tyskland anlagde, t. ex. den vid Achern i Baden (Illenau), samt den nyss fullbordade vid Halle. Denna *relativa förening* af kur- och vårdanstalten erbjuder onekligen de flesta förmåner.

Önskvärdast är det fördenskull, och kort sagdt, en tidens fordran, att planen till den nya anstalten uppgöres enligt denna grund. Om svårigheter torde möta att på en gång verkställa ett så stort och kostsamt företag, så kunde ändamålet ändock således vinnas, att man till en början anlade kuranstalten, hvilken afdelning också utom all fråga är af behovet mest påkallad, och hvilken tillika, isynnerhet om utrymme, såsom det bör, beredes afven för sjuke af bättre klassen, genom de afgifter, som billigtvis böra erläggas för sjuke, som undergå behandling, borde i det närmaste kunna underhålla sig sjelf, — allenast man vidblefve planen att i framtiden, så snart ske kunde, verkställa vårdanstaltens öfverflyttande till kuranstaltens närhet. Besinnar man det närvarande dårhusets i allo olämpliga lokal, byggnad och organisation, inses lätt, att man icke, förr än denna öfverflyttning skett, kan anses hafva tillbörligt sörjt för våra sinnessjuka.

Men innan jag går vidare, torde det vara nödigt att visa, att nuvarande dårhus icke ens lämpar sig till *vår*danstalt för sinnessjuka, ty de fleste torde vara af den tanke, att hvad som gått an redan så länge såsom det enda, väl kan vara godt nog för s. k. obotlige. — — — — —

(Se ofvanför beskrifningen på Danviks Dårhus.)

Organisationen är ock, enligt de idéer och den erfarenhet, som i denna gren af sjukvårds-angelägenheterna nu för tiden gjort sig gällande, hinderlig för utveckling af anstaltens bestämmeelse.

Danviks Hospital har från äldre tider varit och är en *fattigförsörjnings-anstalt* för obotlige sjuklingar, men icke *kuranstalt* i egentlig mening. — — —

Betraktar man, enligt vår samtids upplystare insigter, försörjnings- och kur-anstaltens olikartade bestämmelser, så inses lätt huru menlig en sammansmältning af så heterogena anstalter måste blifva för båda.

Den förras bestämmeelse är nemligen att upptaga och gifva nödortfigt dagligt bröd åt så många obotligt sjuka, krymplingar och ålderstegne fattige, som utrymme och tillgångar medgifva. Den måste därför först som sist hushålla, inskränka, förknappa, för att skänka åtminstone en nödhjelp åt så många som möjligt. Alla anordningar blifva derefter.

Det sednares bestämmeelse är icke blott att *försörja* alla sinnessjuka, som komma i behof af vård, men ock förnämligast att söka att till helsa och förnuft återställa så många ibland dessa som möjligt, och att gifva de obotlige den egna vård, som deras särskildta tillstånd kräfver. Det bör således offra allt, som kan bidra till dessa viktiga syften. Det behöfver till och med större tillgångar, än de fleste andra sjukhus i förhållande till personalens antal.

Dårhuset, om vi nödgas ännu bibehålla denna afskräckande benämning för de sinnessjukes sjukhus, bör med ett ord vara på en gång *Kur- och Vårdanstalt*, men icke ett blott *Fattig-försörjningshus*.

Dessa anstalter borde följaktligen aldrig finnas förenade, och äro det heller aldrig utan bådå stora skada, hvilket också hos oss är händelsen. Visserligen äro hospitalet och dårhuset här skiljda i särskilda byggnader och mycken olägenhet derigenom förebygd; men principerna äro desamma, styrelsen och lokalförvaltningen densamma; den sednare, såsom sig bör vid en blott försörjningsanstalt, i händerna på ekonomen. Allt, som innesfattas under begreppet *hållning*, såsom beklädnad, kosthåll, möblering, uppässning, o. s. v., är detsamma, fattighusmessigt. Danviken är således intet annat än en fattigförsörjningsanstalt med tvenne skiljda afdelningar, den ena för kroppsligen obotligt sjuke eller det nu s. k. hospitalet, den andra för sinnessjuke af alla slag, dårhuset.

Under så besvärande förhållanden, blifver all psykisk behandling förgäfves spilld, och till och med vanlig medicinsk behandling af kroppsliga åkommor svår och föga fruktbärande. Der allt är rätt och jemnt afpassadt till en nödhjelp för obotlige af fattiga klassen; der de lokala och organisationsförhållandena äro olämpliga, der kunna alla medikamenter, alla bemödanden och ansträngningar från sjukvårdens sida föga eller intet uträtta för de sjukes återställande.

Häraf vill det synas tillräckligen ådagalagdt, att nuvarande dårhus i och för sig är alldeles olämpligt äfven för de obotades vård, och att, om en kuranstalt skall anläggas, den bör ställas i relativ och närmare förbindelse med vårdanstalten, det är, båda böra förläggas till samma lokal jemte hvarandra och under

en egen gemensam styrelse, samt skiljda från fattighuset.

För att återkomma till motiveringen att kur- och vård-anstalten böra vara relativt förenade, eller att det ej är lämpligt eller gagneligt att för Stockholm blott grunda ett kurhospital med bibehållande af Danviks Dårhus för de obotade, får jag å en annan sida anmärka, att ständigt närvarande antalet sinnessjuka vid Danviks Dårhus de sednaste 10 åren varit 120—150. Och för ett så ringa antal sjuke skulle man organisera tvenne serskilda sjukhus, med hvar sin förvaltnings- och betjenings-personal, samt en mängd anstalter och inrättningar för hvardera, hvilka, om de förlades jemte hvarandra, kunde vara gemensamma för båda, såsom badanstalt, tvättanstalt, m. m. Det blefve en ganska dyr kuranstalt och likväl, såsom redan är visadt, en ganska olämplig — en half. Redan af detta lilla utkast synes det orimligt att för Stockholms stad och län vilja etablera ett kur- och ett serskilt vård-hospital, äfven om man, såsom jag, afser en betydlig tillökning i personal. Det är dessutom en af vidsträckt och mångbepröfvad erfarenhet utomlands vunnen visshet, att en anstalt i större skala, t. ex. för 2- till 300 sjuke, kan organiseras i alla afseenden fördelaktigare för de sjukas vård och behandling, och med långt billigare omkostnader än flere smärre dylika, t. ex. för 50 till 100 personer. Men detta behöfver visserligen intet vidare förord.

Den nya anstalten synes således, både för dess fullkomligare organisations, dess deraf beroende större gagnelighets och den ekonomiska fördelens skuld, böra från början uppgöras enligt planen af en *relativ förening af Kur- och Vård-anstalten*, och tilltagas i en

så stor skala, att den må kunna inrymma och väl vårda alla hithörande sinnessjuka. När denna fråga är afgjord, uppstår dernäst den, om den nya anstaltens *omfång*. Härvid synes nödigt att beräkna:

1:o	Icke blott det förhand varande antalet, å Danviks Dårhus befintlige sinnessjuka	130.
2:o	utan ock att flere patienter tid efter annan öfverflyttats från dårhuset till hospitalet, hvilka sedermera tillfalla vård-anstalten . . .	20.
3:o	Patienter af bildade och förmögnare klasser, hvilka hittills icke anlitat dårhuset för dess brister skull	20.
4:o	Att antalet insjuknande fluktuerar, lätt kan blifva större, och att i en väl ordnad dylik anstalt flere rum böra finnas, än de städse upptagna	40.
5:o	Och som anstalten ofelbart skulle betydligt vinna så i anseende, som ändamålsenlighet och isynnerhet i ekonomi, om den kunde skaffa sig flere betalande af bättre klassen, så vore väl beräknadt att bereda rum för betalande sjuke från andra orter, fremlingar etc.	20.

Summa 200.

I afseende på nödiga *byggnader* bör först i allmänhet anmärkas, att inga, för andra ändamål uppförda byggnader lämpa sig för detta egna syfte; utan att, hurudana de för öfrigt må vara, alltid betydliga förändringar dervid blifva oundvikliga. En viss erfarenhet, på många ställen dyrt förvärfvad, är, att sådana omskapnader alltid mer eller mindre misslyckats, aldrig fullkomligt uppfyllt ändamålet, och att de likväl oftast kostat staten eller kommunen mer, än om

man företagit komplett nybyggnad efter en väl uppgjord plan. Jag är icke i stånd att afgöra, om detta äfven här skulle blifva händelsen, ty dertill fordras ett allvarligt och noggrannt samstudium af en sakkunnig läkare och en erfaren architekt. Hvad jag dock tilltror mig på förhand kunna bestämma, är, att begagnelige byggnader finnas vid Barnängen till logi för föreståndare, ekonom och tjenare-personalen, tvätt-hus, gymnastik och rum för convalessenter; men att de egentliga sjukanstalterna, så väl kur- som vårdanstalten måste, om plan, enhet och ändamålsenlighet skall uppstå, från grunden nybyggas. Jag inser tydligt att den eller de, som gifvit ledning åt Kongl. Maj:ts omdöme vid afgifvandet af den ofvannämnde nåd. resolutionen af den 3 Maj 1843, icke considererat denna omständighet, annars hade det omöjigen deri kunnat inflyta den bestämmelsen, att tillse att »tillräckliga byggnader» funnes för hand å den egendom, som borde inköpas. Därföre blifver, enligt min tanka, oundvikligen nödigt, att i första rummet söka erhålla ändring i denna nådiga befallning i enlighet med en lämpligare plan och nutidens oestergifliga kraf, ty det förutan kan intet godt åstadkommas. Jag tviflar ej heller att Kongl. Maj:t, så snart han vinner upplysning om de nödiga fordringarna för en sådan anstalt, skall nådigst medgifva och gilla den yrkade ändringen.

Att uppgifva förslag i afseende på medels anskaffande för den nya anstaltens grundläggande och underhåll, ligger utom min förmåga. Några anmärkningar i sådant hänseende torde det dock tillåtas att framställa.

Då de s. k. Central-hospitalerna äro statens anstalter, så synes staten äfven kunna och böra bidraga

till en dylik anstalt för Stockholms stad och län, och destomera, om, såsom här är föreslaget, fråga blir om en efter behovet och tidens fordringar lämpad anstalt, sådan någon ännu icke finnes i riket, och jemväl beräknad för personer utom distriktet. Ett anslag af staten bör således med all fog kunna begäras och påräknas.

Att Danviks Hospital skulle kunna med egna medel inköpa lägenhet, uppföra nödiga byggnader, organisera och vidmakthålla en så dyrbar ny anstalt, torde ingen kunna sätta i fråga, än mindre fördrå. Men om Danviks Hospital helt och hållet, eller till en början blott till någon del befriades ifrån dårhuspersonalen, så borde det kunna tills vidare, eller intill dess den nya anstalten hunne förvärfva egna fonder eller tillgångar, kunna afstå ett ej obetydligt årligt bidrag; t. ex. motsvarande omkostnaderne för ett visst antal sjukes underhåll. Till hvilken grad Danviksfonden kan tillitas för inköp af lägenhet, känner jag icke; förmodar likväl, att något deraf kan disponeras för detta syfte.

Jag förmodar äfven att det s. k. Fridhem skall kunna försäljas till förmån för den nya anstalten, om denna genom mera omfattande och fullständigare organisation gör nämnde anläggning öfverflödigt.

En sak att tänka på är ock att så tillstålla, att anstalten, åtminstone i dess begynnelse (så vida tillgångarna äro små), för så många sjuke som möjligt erhåller i afgift fullt ut hvad underhållet kostar. Detta är nödigt såväl för inkomstens skull som för anseendet, och bör ske af den sjukes egna medel, så vida tillgångar finnas, och i annat fall af kommunen eller andra. Detta bör förnämligast gälla kuranstalten, der ingen må intagas fritt utan efter strängaste gransk-

ning af möjliga tillgångar. Det är en falsk filantropi att efterskänka anspråken på anhöriges, församlingarnes, eller, i allmänhet sagdt, behöriges omsorg för sine sjuke, och leder lätt till att uppmuntra till likgiltighet för desse sjuke, försök att missbruka välgörenheten, och sänker slutligen anstalten ned till en fattighus-anstalt, något hvarifrån vi önske att den för all framtid måtte säkert betryggas.

Slutligen vågar jag ock uttala ej blott den förmodan, men ock den fulla vissheten, att en skön och god anstalt af detta ädla och gagneliga syfte, om den väl motsvarar upplysningens och mensklighetens fordringar, skall, såsom vi nu se Kongl. Seraphimer-Lazarettet, Prins Carls Inrättning m. fl. andra dylika nyttiga stiftelser, framdeles komma att hugnas med rika gåfvor och donationer, så väl af regenter som enskilte. Men skola vi en gång komma derhän, visst blifver det nödigt att från början taga saken allvarligt, och att icke spara hvarken mödor eller kostnader för att åstadkomma något stort, varaktigt, skönt och, så vidt görligt är, fullkomligt; ihågkommande, icke blott att nödlidande sjuke medmenniskor ropa till oss om rättvisa och hjälp; men ock att en sådan anstalt, anlagd i våra dagar, äfven är ett nationalmonument, af hvars beskaffenhet hela den civiliserade världen snart skall bedöma landets odlingsgrad, praktiska förstånd och anda.»

5. Till Öfver-Ståthållaren Herr Grefve Hamilton, som äfven lemnat mig i uppdrag att föreslå lokal till nytt Hospital, inlemnade jag på hösten 1850 en promemoria, hvarur jag blott vill meddela följande: —
»har jag låtit mig angeläget vara att söka en lämplig

plats, men har dervid mött större svårigheter, än man skulle förmoda blifva fallet bland Stockholms många natursköna omgifningar. Att finna en lokal, som förenade alla önskliga förmåner, har varit mitt bemödande. Detta är dock för en dylik anläggning svårare än annars, ty man äskar med skäl, jemte ett skönt, sundt och afskiljdt läge, ett betydligt utrymme för byggnader, gårdar, trädgård, park och något jordbruk, en belägenhet vid friskt och tillräckligt vatten, en lätt kommunikation med staden, tillfälle att utan hinder af äldre dyrbara hus kunna uppföra en planmessig byggnad», m. m.

Efter att hafva redogjort för 44 serskilta lägenheter, hvilka jag för ifrågavarande syfte besökt och undersökt, yttras om lägenheten Skuggan:

»Skuggan (Stora och Lilla) vid Lilla Wärtan, $\frac{1}{4}$ mil från staden, med den skönaste natur, jemförlig med de vackraste punkter på K. Djurgården, erbjuder ett sundt läge, på en med ekar beväxt höjd, nära sjön och tillräckligt utrymme, med en förträfflig byggnadsplats, är på norra, östra och södra sidan omgifven af vatten, och derigenom fullkomligen afskiljd från allt grannskap. Egendomen är visserligen icke till salu, men, genom underhandling med dess egare, har jag lyckats utverka hans medgifvande, att för ett sådant ändamål afstå densamma för 34,000 R:dr B.co. Denna lägenhet är den bästa jag funnit, och den är för ändamålet i allo lämplig, hvarföre jag anser mig böra på det förbindligaste tillstyrka dess inköpande, isynnerhet som, oafsett dess tjenlighet för det egentliga ändamålet, dermed sammanhänga åtskilliga andra förmåner, hvilka sällan om någonsin annars sammanträffa.»

Öfver detta förslag inhämtade Öfver-Ståthållaren Danviks Direktionens utlåtande, som likväl utföll afstyrkande, på följande angifne grunder:

1:o emedan byggnadsplatsen ansågs belägen för långt från vatten;

2:o emedan stället skulle vara besväradt af dimmor från omgifvande sumpiga vatten;

3:o emedan dricksvatten ej fanns på stället; och

4:o emedan vattnet i Wärtan vid ostliga vindar icke skulle vara tjenligt för matlagning och tvätt.

Herr Grefven och Öfver-Ståthållaren anbefallde mig då, att, med anledning af detta Direktionens afstyrkande utlåtande, afgifva förklaring; till följe hvaraf jag ock afgaf ett yttrande ungefär så lydande: »Då Herr Grefven och Öfver-Ståthållaren af mig fordrat, är jag pliktig att afgifva en förklaring, änskönt jag skulle misshaga Danviks-Direktionen derigenom, att jag måste framställa ett emot Direktionens eget stridande omdöme.

Genom och uti mitt förslag om egendomen Skug-gans inköpande till ett nytt hospital, har jag redan uttalat min tanka; jag kan följaktligen i Herr Grefvens närvarande uppdrag icke se annat än ett mig lemnadt tillfälle att, om möjligt, vederlägga de betänkligheter, hvilka föranledt Direktionen att helt och hållet afstyrka nämnde förslag.

4:o Att byggnaden skulle komma att ligga 5 à 600 alnar ifrån sjön, synes Direktionen vara ett alltför stort afstånd. Mig synes detta afstånd att skatta för serdeles ringa i en trakt der rinnande vatten ej står att finna, och ganska lagom; och att kostnaden för den här behöfliga vattenledning så föga förhöjer utgifterna för hela anläggningen, att den icke bör i någon mån verka afskräckande från företaget.

2:o Emot andra punkten beder jag få anmärka:

a) att en blick på chartan visar, att Skuggans ägor bilda ungefär en triangel, hvars ena sida utgöres af sjön Wärtan, ett temligen stort och friskt vatten, den andra af Husarviken, som ligger omkring 4000 alnar ifrån byggnadsplatsen och en del af Laduviken, samt den tredje sammanhänger med Landtbruks-institutets egor. Stället omgifves således icke på två sidor af dessa grunda vikar, än mindre af »den igengrodda sumpiga Uggelviken», som ligger i en helt annan riktning och ej gränsar till Skuggans egor;

b) att dimmor visserligen äro ett ondt, men oskiljaktigt från de fleste af Stockholms sköna, af många vatten genomsurna omgifningar, och torde lika mycket besvära t. ex. Rosendahls- och Djurgårdsbrunnstrakten; men att dessa ställen, liksom ock Skuggan, det oaktadt varit och äro eftersökta recreations-ställen för dem af Stockholms befolkning, hvilka ega råd och lägenhet att hyra sommarnöjen; att jag känner flere personer, hvilka flere år med största agreement bott vid Skuggan, till och med, om jag ej blifvit oriktigt underrättad, mer än en af Direktionens egna ledamöter, och att en Med. Doktor för närvarande hyrt just Lilla Skuggan för 5 år; hvilket allt synes mig bevisa, att stället icke är mefitiskt, utan helsosamt; hvarförutan jag beder få erinra derom, att en anläggning härstädes af en anstalt, som disponerar en mängd människor, hvilka behöfva arbete i fria luften, skulle mycket bidra att genom odlingar och upprepningar göra hela trakten ännu helsosammare än den nu är, och snart alldeles förjaga dimmorna.

3:o Huru lätt bristen på dricksvatten afhjelpes har Direktionen sjelf anvisat, nemligen genom att på stället upptaga brunnar, och skulle än dessa ej kom-

ma att motsvara behovet, så finnes en god brunn vid Stora Skuggan; och Uggelvikskällan, ett af de renaste vatten som finnas kring Stockholm, ligger omkring en half fjerdingväg ifrån stället, och kan således utan svårighet förse inrättningen med dess behof, då personer, tjenlige att dagligen afhämta det, aldrig å inrättningen lära komma att saknas.

4:o Hvad ändteligen angår, att vattnet i Wärtan vid fortfarande ostliga vindar är så saltblandadt, att det ej är tjenligt för tvätt och matlagning, så medgifves gerna att det är en olägenhet, men att den ensam skulle vara af den betydighet, att lokalen därför bör förkastas, kan jag icke inse. Ty dels finnes icke denna olägenhet alltid, dels kan den, genom i grannskapet befintligt sött vatten, afhjelpas*). För bad, och hvartill den största quantiteten vatten inom en sådan anstalt åtgår, blifver Wärtans vatten godt, om ej bättre än sött vatten.

Skulle Herr Grefven, af hvad jag anført, finna nöjaktigt ådagalagdt, att de af Direktionen framställda skäl till förkastelse af denna lokal sakna tillräckliga grunder, och Herr Grefven således med mig torde medgifva, att skönare och lämpligare lokal för sådant ändamål svårligen torde i Stockholms grannskap kunna erhållas, så läser Herr Grefven icke heller tveka, att, med stöd af den genom Kongl. brefvet d. 3 Maj 1843, åt Öfver-Ståthållaren ensam gifna nådiga befallning, hos Kongl. Maj:t anmäla och förorda denna egendom till inköp för sagde ändamål; skulle Herr Grefven deremot underkänna vigten af mina invändningar och dela Direktionens betänkligheter, eller anse sig böra i

*) Af samma skäl skulle Direktionen längesedan hafva förkastat Danviks Dårhus, som lider af samma olägenhet, emedan dess läge är vid samma vatten.

denna sak handla endast i samråd med Danviks Direktion, så tager jag mig friheten hemställa, om ej, till ändtligt befordrande af en så länge och rättvist uttalad fordran, och till verkställande af Kongl. Maj:ts redan för 7 år sedan gifna nåd. befallning, det skulle säkrast leda till ändamålet om Direktionen af Herr Grefven och Öfver-Ståthållaren erhöle uppdrag att utse och föreslå en annan passande lokal, hvarom Direktionen icke lär underlåta att skyndsamt gå i författning, då Direktionen säkerligen bättre än någon lär inse det trängande behovet, och lifligare än någon önska att kunna föranleda dess afhjelpande, isynnerhet som det är Direktionen väl bekant, att, om den goda saken icke ännu några år skall stå tillbaka, det är nödigt att anmälan härom så tidigt kan ingå till Kongl. Maj:t, att proposition till Rikets Ständer om bidrag af statsmedel måtte kunna vid instundande riksmöte framställas.»

Ett förord för denna lokal afgaf likaledes Hospitals-Läkaren i Wadstena, Herr Doctor Hjertstedt, hvars utlåtande Herr Grefven och Öfver-Ståthållaren afven infordrat, då det var Herr Grefven bekant, att jag i samråd med denne utmärkte psykiske läkare, undersökte lägenheten Skuggan. Sedan D:r Hjertstedt med enahanda motiver, som här nyss blifvit anförde, bestridt de grunder Danviks Direktion åberopat för sitt afstyrkande, fortfar han sålunda: »En väsendtlig fördel företer Skuggan derutinnan, att den är belägen långt ifrån bullersamma och opassande grannskap i en stilla trakt, der de sjuke finna en för hälsa och trefnad nödig frid; tillräckligt långt aflägsen från Stockholm, att ej störas af dess larm och stöj, ligger den likväl nära nog, för att komma i åtnjutande af alla de för-

delar, som grannskapet med hufvudstaden erbjuder. I detta hänseende eger Skuggan ett obestridligt förträde framför den för några år sedan till Hospital föreslagna lägenheten Barnängen, hvars läge är sådant, att man svårligen kunnat hindra betjeningen och patienterne från en obehörig beröring med den närbelägna staden, som dessutom efter all sannolikhet i en ej allt för aflägsen framtid kommer att sträcka sig ända dit, en olägenhet som man väl aldrig har att vid Skuggan befara.

Huru passande Barnängen i öfrigt kunnat vara till Hospital för sinnesrubbad, torde den dock komma att vålla mycket bryderi i anseende till de derstädes befintliga många och vidlyftiga byggnader; för dyrbara att rasera, hade de svårligen kunnat apteras till ifrågavarande ändamål med mindre enheten i ett sådant företag skulle gått förlorat. Vid Skuggan åter finnas lyckligtvis inga byggnader att spara och sjukanstalten kan der uppföras på ett sätt som i allo motsvarar tidens fordringar.

På grund af hvad jag här ofvan anført, anser jag alltså lägenheten Skuggan särdeles lämplig för anläggande af en Hospitals-inrättning för sinnessjuka, och om dervid några olägenheter också skulle möta — och hvar förekomma ej sådana — så äro likväl fördelarne så öfvervägande, att framgången af denna viktiga fråga ej bör falla, och jag är förvissad, att om ledningen af denna viktiga angelägenhet anförtros åt personer, hvilka ega skicklighet och erfarenhet att bedöma detta ämne, skall hufvudstaden inom kort erhålla en förträfflig och tidsenlig sjukanstalt för de mest beklagansvärda af alla lidande.»

Öfver-Ståthållaren Herr Grefve Hamilton ingaf, oaktadt det afstyrkande utlåtandet af Danviks Direktion, d. 7 December 1850 till Kongl. Maj:t underd. framställning, åtföljd af ritning och kostnadsförslag, af Kond. v. Rothstein, till anläggande af en ny anstalt för Stockholms sinnessjuka vid egendomen Lilla Skuggan å K. Djurgården, en lokal, som i skönhet och lämplighet för det afsedda ändamålet, samt genom sitt afskiljda läge knappt torde hafva sin like. Nämnde förslag fick visserligen åtfölja Kongl. Majts nåd. proposition till Rikets Ständer angående Hospitalernes i riket förbättrande, hvilken nåd. proposition dock icke inkom till Expeditions-Utskottet förr än den 24 Juli 1854, utan att Rikets Ständers serskilta uppmärksamhet deri med ett ord fastades på denna angelägenhet (föredragande i Ecklesiastik-ärenden var Stats-Rådet Genberg), än mindre något anslag dertill blef proponerad. Det oaktadt fann Stats-Utskottet, hvilket af Herr Öfver-Ståthållaren blifvit inbjudet att på stället taga kännedom om Danviks-Dårhusets ställning, lämpligt, »att, »hvad Danviks Hospital angår, hvarom Utskottet, genom besök på stället tagit närmare kännedom, och »dervid funnit denna inrättnings ordnande till ett »bättre skick vara af högsta behof påkalladt», afgifva följande yttrande:

»För fullständigt vinnande deraf (Dårhusets ordnande till ett bättre skick) skulle dock, enligt den af »Öfver-Ståthållare-Embetet i ämnet nu gjorda underd. »framställning, erfordras en sammanlagd summa af »379,000 R:dr *), deraf 34,000 R:dr till inköp af

*) Således ändock 21,000 R:dr B:ko billigare än det Norska Stortingets anslag för den anläggning, för ett lika antal sjuka, som vid Goustad, i trakten af Christiania, nu är under byggnad.

»en lägenhet å Kongl. Djurgården, samt återstöden till
 »byggnaders uppförande derå; men då nybyggnad i
 »närheten af hufvudstaden är betydligt dyrare än å
 »andra ställen i allmänhet, samt en utgift af sist-
 »nämnde summa för att erhålla en byggnadsplats,
 »hvilken efter ett antal år blir disponibel utan löse-
 »skilling, förekommer alltså kostsam och dessutom det
 »synes temligen öfverflödigt att ega tvenne stora kura-
 »tiv-anstalter för sinnessjuka så nära hvarandra, som
 »vid Stockholm och Upsala, hvardera beräknade för
 »ett större antal, än för närvarande å någotdera stället
 »befinnes, samt slutligen uppmärksamhet torde böra
 »fästas å den nytta, en större inrättning, sådan som
 »den här ifrågavarande, belägen i närheten af Upsala,
 »skulle tillskynda den medicinska undervisningen der-
 »städes, får Utskottet hemställa,

»att Rikets Ständer ville uti underd. skrif-
 »velse hos Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl.
 »Maj:t täcktes taga i öfvervägande, huruvida
 »icke, i stället för att i hufvudstadens grann-
 »skap inrätta ett nytt hospital för sinnessjuka,
 »mera skäl vore att utvidga Hospitals-inrätt-
 »ningen i Upsala så mycket, att större delen
 »af de kurativ behandling underkastade sinnes-
 »sjuka från Stockholm och dess omgifning,
 »hvilka under nuvarande förhållanden skola
 »inrymmas på Danviken, kunde finna plats
 »vid inrättningen nära Upsala, hvarest till-
 »räckligt utrymme för hospitalets utvidgning
 »är att tillgå och byggnadskostnaderne äro
 »ringare än i hufvudstaden, samt hospitals-
 »hjonens underhåll och vård icke torde genom
 »den antydda förflyttningen blifva för Danviks-
 »hospitalets fonder kostsammare, än om de

»sinnessjuke fortfarande vårdades vid Danviken; hvaremot det mindre antalet af sinnessjuke eller de obotlige, osnygge och stormande fortfarande finge å Danviken intagas.»

Detta Stats-Utskottets märkliga utlåtande, som ock af Ständerna lärer antagits som deras eget, har af Kongl. Maj:t blifvit till Danviks Direktion remitteradt för afgifvande af betänkande i ämnet. Då Direktionen funnit för godt att med anledning häraf inhämta äfven min tanka, har jag uttalat densamma i en till Direktionen ingifven, här med några tillagda noter förökad, så lydande pro-memoria:

»Så glädjande för vännen till Hospitalets förbättring det bordt vara att erfara, det Rikets Ständer funnit och offentligt vidgått, att *ordnandet af Danviks Dårhus till ett bättre skick vore af högsta behof påkalladt*», så smärtsamt är det tillika att nödgas uttala, att det af Rikets Ständer föreslagna sätt att åvägbringa detta »bättre skick» nödvändigt måste leda till motsatsen af hvad Rikets Ständer utan tvifvel åsyftat, eller Danviks-Dårhusets nedsättande till en ännu lägre ståndpunkt, än det för närvarande innehar; att förslaget följaktligen är förkastligt, och synnerligen från Direktionens sida påkallar ej blott en allvarsam protest, men ock ett bestämdt afstyrkande. Jag beder få kortligen framställa mina motiver, dock med förbigående af det, som angår det ekonomiska af frågan, hvilket utan tvifvel K. Direktionen sjelf är i tillfälle att bättre än jag bedöma, och endast låsta mig vid den sidan af saken som rör inrättningens filantropiska och kurativa systemål, samt behöflighet för hufvudstadens kommuner.

Jag tror, att man, vid fråga om Hospitalers organisation, icke kan utgå från någon riktigare grund-

sats än den, att sann välgörenhet i förening med god sjukvård, är det man söker vinna genom en sådan organisation. De kunna ej skiljas utan att Hospitalet i och med detsamma går miste om sin bestämmelse. Detta är alltså första punkten i frågan, och öfver hvilken jag förmodar att skiljaktiga meningar icke kunna uppstå. Den andra punkten rörer möjligheten och sättet att åstadkomma hvad man åsyftar; men häri torde möjligen åsigtterna vara delade. Likväl vill det synas, som borde man också kunna vara ense derom, att ett Hospital, som icke är så organiseradt att det motsvarar sitt egentliga ändamål, såsom på en gång välgörenhets- och god sjukvårds-anstalt, är förfeladt, och utträttar ibland kanske nära lika mycket ondt som godt. Detta är icke ett blott abstrakt resonnemannang, utan en ur erfarenheten hemtad sanning, som redan på flere orter till den grad gjort sig gällande, att man måst såsom felaktigt öfvergifva det syftesvidriga, och såväl ur rent filantropisk som vetenskaplig synpunkt besynnerliga arrangementet, att till serskilta inrättningar förlägga så kallade *kurabla* och *inkurabla*, de förre till bättre, de sednare till sämre ordnade hospitaler eller vårdanstalter; likasom om den inkurable mindre skulle förtjena medmänniskors ömhet och vård, eller likasom vetenskapen skulle på förhand kunna bestämma, hvilka som kunna botas eller icke, eller liksom om det vore rimligt och menskligt att godtyckligt predestinera den ena för en god, den andra för en sämre behandling och medfart. Oaktadt denna erfarenhet, oaktadt allt som äfven hos oss blifvit taladt och skrifvit i denna riktning, och som icke borde vara alldeles obekant, har man dock nu icke dragit i betänkande att föreslå, att frånrycka Danviks Dårhus dess kurabla patienter och förvandla

det till en blott depôt för obotlige, osnygge och stormande, samt sålunda beröfva det ända intill namnet af kuranstalt, och med detsamma alla dess olycklige innebyggare allt hopp om hjälp och räddning. Sådant Danviks Dårhus för närvarande är, gör det emedertid mycket godt, och återställer jemväl i sjelfva verket långt flere sjuke, det vederbörande synas icke veta (hvilket ock redan är ådagalagdt på ett annat ställe i denna skrift), än något bland alla våra öfriga Hospitaler (hvilka man, det oakadt, gerna vill kalla kuranstalter), och detta just af det enkla skäl, att de i hufvudstaden insjuknande vansinnige genast blifva på hospitalet intagne och från början erhålla tjenlig vård, och icke, såsom i landsorten, genom ett orimligt förordnande äro dömda att på ett lazarett, der tjenlig behandling icke kan fås, undergå några veckors prof, förrän de få på s. k. kuranstalt intagas. Men låt alla inom året i Stockholm insjuknande bortföras till Upsala Hospital, och låt dem, sedan de derstädes blifvit för obotlige förklarade, af Danviks Dårhus återtagas, och Danviks Dårhus är ohjelpigen förloradt ej blott i anseende, men ock i verkligt värde och betydelse. Och hvarföre Danviks Dårhus skulle till ett annat Hospital, som icke kan uppvisa så goda resultat som det sjelf lemnar, öfverlemna sina botlige eller måske genom den använda profkuren redan nästan återställde sjuke och betala för deras vård derstädes, och för egen del behålla blott de obotlige, kan jag icke inse. Min oföränderliga tanka är fördenskull, att Danviks Dårhus i all händelse med största fördel bibehålles vid sin integritet, intill dess Stockholms stad kan åstadkomma en bättre *boning* för sine sinnessjuke, såvida icke K. Seraph.-Ord.-Gillet skulle utan ersättning öfvertaga hela vården om de sinnessjuke,

hvilket obestriddigen i ekonomiskt hänseende skulle lända Danviks välgörenhets-inrättningar till verklig vinst.

Men jag vågar också påstå, att en stad, sådan som Stockholm, med 80—90,000 innebyggare, och en hufvudstad, dit löst folk från alla orter sammanströmma, och som på sitt hospital redan eger en ständig personal af 130—150 vansinnige, och ett årligt tillskott af 60—80 nya patienter, väl behöfver sitt eget hospital för sådane sjuke. Nu har man uti ifrågavarande förslag påtagligen icke afsett, hvarken detta oestergifliga behof i sig sjelf, eller en så betydlig omsättning af personal, eller de med talrika fram- och åter-transporter förenade kostnader, än mindre de fördelar, hvilka skulle kunna beredas såväl allmänheten som ett nytt hospital vid hufvudstaden derigenom, att rum deri bereddades för emottagande af betalande personer af bättre klassen till ett större antal, m. m.

Antages Rikets Ständers förslag, måste antingen alla i Stockholm insjuknande, som böra njuta hospitalsvård, i första hand remitteras till Upsala eller något annat Central-hospital, eller måste man af K. Seraph.-Ord.-Gillet adoptera det längesedan fördömda, fast tyvärr ej afhjelpa bruket af en profkur, hvilket Ständerna ock här olyckligtvis tillstyrkt, hvarigenom i sjelfva verket ingenting vunnas för de sjuke, blott stora omkostnader förspilldes, då profkurs-patienterna antingen skulle, såsom nu, tillfriskna på Danviken eller icke komma in på det s. k. Kurhospitalet förrän föga sannolikhet till förbättring återstode *).

*) Hvad skulle man väl säga, om en förordning utkomme: att alla som insjukna, t. ex. i cholera eller venerisk sjukdom, skola, innan de få å sjukhus intagas, förut å något fattighus hafva undergått »vederbörlig profkur», de förre t. ex. 8 dagar, de sednare 3—4 månader? — Galenskap, skyhög galenskap. —

Jag kan icke tillstyrka den förra åtgärden, emedan sinnessjuka kunna skötas, och jemväl skötas vid Danviks Dårhus lika väl som de blifva vårdade vid Upsala eller något annat hospital, och den således skulle förorsaka blott ökade omkostnader och bestyr utan motsvarande fördelar, men icke heller den sednare, emedan förnuft och erfarenhet fullvittnat, att den är lika förderlig som orimlig. Jag vidblifver således, att Stockholm för sin allmänna sundhetsvård väl behöfver äfven sitt eget hospital för sinnessjuka, och att man följakteligen af sådant skäl bör såsom skadligt afböja Rikets Ständers förslag.

Rikets Ständer hafva funnit det »temmeligen öfverflödigt att ega tvenne stora kurativ-anstalter så nära hvarandra, som vid Stockholm och Upsala, hvardera beräknad för ett större antal sjuke, än för närvarande å någotdera stället befinnes»; jag måste bestrida detta Rikets Ständers sätt att se, alldenstund det är faktiskt, att hospitalet vid Upsala är fyllt, och det vid Danviken så öfverfyllt, att omkring 15—20 personer ständigt måste från dårhuset öfvertagas af hospitalet för kroppsligen sjuke, och just denna omständighet har länge varit och är egentliga orsaken hvarföre tillbyggnad redan blifvit projecterad vid Upsala och nybyggnad äskad vid Stockholm.

Utan all betydenhet är anmärkningen af Rikets Ständer »om den nytta, en större inrättning, belägen i närheten af Upsala, skulle tillskynda den medicinska undervisningen derstädes», ty ehuru Upsala hospi-

Och likväl bibehålles en så beskaffad profkur för vansinnige. Liksom själens fibrer icke äro lika ömtåliga som kroppens? — Om dem, hvilka skrifvit författningen om profkuren, kan med fullt skäl sägas detsamma, som Hippocrates sade om sin samtids Athleter: de veta icke om de hafva en själ.

tal redan decennier hyst ett för den medicinska undervisningen mer än tillräckligt antal sjuke, så har dock, såvidt mig är bekant, tillfället blifvit lemnadt alledes obegagnadt, och skulle derföre, att personalen å hospitalet fördubblades, visst icke bättre begagnas, eller, om så lyckligt vore, ej bättre, men väl möjligen sämre, än nu motsvara detta syfte. Ty, i parentes sagdt, Upsala Hospital är redan stort nog, för att man icke borde, för dess egen skuld, önska att det måtte ytterligare utvidgas. — Dessutom finnes all annan klinisk undervisning förlagd till sjukhusen i hufvudstaden, hvarföre väl blifver bäst, att, när denna angelägenhet också en gång blifver allvarligen behjertad, den psykiska kliniken förläggas vid sidan af de öfriga *).

Slutligen får jag fästa K. Direktionens uppmärksamhet på en felaktig förutsättning, som influtit i Rikets Ständers förslag, och bevisar att äfven der all kännedom om våra hospitalsförhållanden saknats, nemligen att de obotliges antal å Hospitalen skulle vara relativt mindre än de botliges. Detta är på blandade hospitaler (som intaga både botlige och obotlige) ingensstädes, och minst på våra, förhållandet, utan motsatsen är verklig sanning. Blir nu Hospitalet vederbörligen konstitueradt till en anstalt för obotlige, så inser en hvar lätt hvad som skall inträffa, och hvilket våra Central-hospitaler redan till fullo upplysa, nemligen att Hospitalet efterhand fylles med obotlige, så att rum slutligen ej kan beredas för de botlige

*) Isynnerhet som intet hospital i riket dertill kan erbjuda samma lämplighet, alldenstund på Stockholms Hospital finnes, och alltid skall finnas den lifligaste omsättning af sjukpersonalen, en fördel att skatta långt högre, med afseende på den medicinska undervisningen, än ett stort, med obotlige lifstidspatienter öfverfyllt, såsom alla våra Central-hospitaler äro.

(profkurs-patienterne), eller, derest sådane ej finge emottagas, aldeles öfverfylles, och sålunda skulle man slutligen komma derhän, att man icke mer egde en sjukvård, men blott en fattigvård för vansinnige. Hurvida icke ett sådant tillstånd kan sägas redan till god del hafva inträdt, torde ej här vara stället att vidare, än som skett, analysera.

På anförde grunder afstyrker jag följaktligen K. Direktionen att lemna sitt medgifvande till detta, enligt min tanka, för Stockholms sinnessjuke, för dess kommuner och riket, för den psychiska medicineas utveckling inom landet och för den medicinska undervisningen förderfliga förslag.»

Med afseende på den ringa sympathi förslaget att anlägga ett Hospital vid egendomen Lilla Skuggan lyckades tillvinna sig först hos Danviks Direktion, som Öfver-Ståthållaren deröfver hörde, samt sedermera hos Regeringen och Rikets Ständer, kan jag icke underlåta att till läsaren framställa den frågan, om det är någon sannolikhet att det föll, derföre att det icke var antagligt och verkställbart? eller emedan man saknade vilja och beslutsamhet? Jag vill ingalunda göra mig skyldig till insinuerande af andra än synliga motiver, lemna således åt en hvar att sjelf tänka deröfver; men behöfver ej heller undertrycka min enskilda öfvertygelse. Mig vill det nemligen synas, först hvad Danviks Direktion angår, att Direktionen då, likasom tillförne, icke skolat ingå på hvilket förslag som helst, emedan den, tillfölje af sin alltid falska ställning till reformfrågan, i hvarje sådant måste se endast en nära förestående styckning af Hospitalets egendom. Detta kunde visserligen också hafva godt skäl för sig, sålänge Direktionen trodde sig kunna resonnera ifrån sig skyldigheten att taga vård om

sinnessjuka, och således också möjligen hoppas, att utan uppoffring å Hospitalets sida kunna blifva dem helt och hållet qvitt. Men då denna skyldighet, till följe af såväl äldre som nyare författningar och sederles Kongl. Maj:ts nåd. instruktion för Danviks Hospitals Direktion af d. 19 Aug. 1845, qvarstår bindande, blifver en fördelning af Hospitalets egendom, eller åtminstone ett årligt bidrag af dess afkastning, så snart ett nytt Hospital för vansinnige skall anläggas, alldeles oundviklig. Hvad åter Regeringen beträffar, är min tanka att intet hinder fanns eller finnes för högstensamma att anbefalla en sådan åtgärd.

Rikets Ständer hafva anmärkt »att lägenheten Skuggan efter ett antal år blir disponibel utan löseskilling», och på sådan grund »funnit den alltför kostsam». För hela egendomen begärdes 34,000 R:dr B:ko. Men då i det allranärmaste samma årliga afkastning skulle kunnat påräknas efter som före anläggandet af ett Hospital på Lilla Skuggans mark, alldenstund Stora Skuggan med alla lägenheter och nästan samma jordrymd, kunnat bibehållas i sitt närvarande skick, emedan endast några tunnland ängsmark kommit att för Hospitals-anläggningen användas, och då 40—42 år återstodo för närvarande besittningsinnehafvaren, hvarest egendomen kunde fritt disponeras, så hade väl under denna tid kanske ingen behållning uppkommit för Hospitalet, men sannolikt icke heller någon anmärkningsvärd brist; hvadan, när den af K. Majt och kronan sedermera för ändamålet verkligen blifvit upplåten, man hade kunnat anse sig hafva fått lokalen för så godt som intet.

Rikets Ständers projekt att heldre tillbygga Hospitalet vid Upsala, emedan man der kan bygga för billigare pris, än att anlägga ett nytt Hospital vid

Stockholm, bevisar blott att våra statsmän i denna fråga ännu icke lärt sig inse, hvad som egentligen åskas, eller att idéen icke får uppoffras för penningen. Skall en kanal, en sluss eller en jernväg byggas, så inser man ganska väl, att det ej däger att pruta på planmessighet, dimensioner eller soliditet, och än mindre att förlägga dem ifrån de ställen der de bäst behövas, till andra der de icke behövas. Men när fråga uppstår att bygga ett hospital för sinnessjuka, tänker man hvarken på en sådan anstalts planmessighet och dimensioner eller dess egna inre organiska beting, tycker också att det är ingenting att taga i beräkning, om ett sjukhus förlägges 7 mil ifrån den ort, der det behöves, eller om det sammanflickas med ett annat hospital, som redan lider af sin egen tyngd.

Skall man uppföra en byggnad för ett serskilt ändamål, måste det ske i enlighet med sakens idé. Lika visst som ett mekaniskt spinneri icke får byggas som ett cellfångelse, eller detta som en ministervåning, utan hvart och ett för sin bestämmelse, lika nödigt är att ett hospital för sinnessjuka bygges enligt en för dess ändamål affattad plan, om icke deraf skall blifva något helt annat. Planlöshet, eller illa beräknade planer, återfinner man nu i alla våra hospitalsanläggningar, emedan de alla tillkommit genom sammanlappning af nya med gamla byggnader. Må man då långt heldre göra ingenting, till dess sunda åsigter kunna göra sig gällande, än att öka antalet af de minnesmärken, hvilka våra närmaste, mera upplyste efterkommande antingen måste tadla såsom tanklösa hastverk, eller ymka sig öfver såsom usla lappverk, och måhända, med stor förlust för samhället, snart förkasta såsom obrukbara, förderfliga nästen, såsom

händelsen nu är med Danviks Dårhus, Malmö och Götheborgs Hospitaler, att icke nämna några flere.

Det har blifvit sagdt, att det föreslagna hospitalets läge å Kongl. Djurgården ansetts med misshag för grannskapets skull. Detta vore dock en rädsla för namnet, icke för saken. Ty en blick på chartan vederlägger hvarje betänklighet i sådant afseende. Lilla Skuggan ligger nemligen i nordligaste hörnet af den s. k. Norra Djurgården, på en i Wärtan utskjutande udde, och är genom Husar- och Laduvikarne afskiljd ifrån närmast tillgränsande egendomar, å ena sidan Fiskartorpet, på ett afstånd af nära en half fjerdingväg, på den andra Ropsten, som ligger än längre derifrån. När man tillika vet, att denna aflägsna vrå af Djurgården sällan besökes af några promenerande såsom den, söder om Surbrunnsviken, nära en half mil från Skuggan belägna delen deraf, som utgör hufvudstadens vanliga förlustelseställe, och i vanlig mening alltid förstås när man talar om Djurgården, så vill det synas, att man utan någons skada och förfång skulle kunna bringa det offret åt den stigande civilisationen, att för olycklige medmänniskors bästa afstå en liten fläck af en park, som för icke långa tider sedan ensam var upplåten åt vilda djur, och som nu blott producerar hö, och att, med afseende på såväl grannskapets som det nya hospitalets eget lugn, intet med skal kunde invändas emot denna af naturen sjelf så förträffligt isolerade lägenhet.

Med dessa anmärkingar tror jag mig hafva bevisat, att för anläggande af ett hospital vid Lilla Skuggan ingen annan verklig svårighet fanns eller ännu finnes än den, som skall möta hvarje annat dylikt företag, och hvilken vederbörande en gång icke

skola kunna undgå, den, att bereda medel till nödiga byggnaders uppförande.

Danviks Direktion afstyrkte, såsom vi redan sett, förslaget rörande Skuggan, som mig synes, på svaga grunder, Regeringen lät det väl öfverlemnas till Ständerna, men hade icke ett ord för saken, och Rikets Ständer tillstyrkte i dess ställe en annan, föga önskvärd åtgärd, och sålunda lät man, åtminstone för tillfället, den förträffligaste lägenhet, som för ett sådant ändamål står att finna i närheten af Stockholm, gå sig ur händerna, och dertfore står saken åter år 1853 på samma punkt som den stod 1843 och 1833, eller för 20 år sedan, då frågan först på allvar väcktes.

Huru mången på förnuft och helsa skeppsbruten skall väl ännu gå i qvaf innan de, som stå på stranden och se på, skola utkasta en räddningsplanka? Den hand jag räcker dem, är blott, det inser jag nog, ett halmstrå, hvarefter den drunknande förgäfves skall gripa i sin nöd.

Emedlertid visa sig utsigterna för framtiden så till vida gynnsammare, som ett bland de viktigare hindren för sakens framgång derigenom är undanröjdt, att Danviks Hospitals *nuvarande Direktion*, sedan förändringar inträffat i dess personal och tänkesätt, i motsats till sina föregångare nu sjelf visar ett lifligt intresse för denna angelägenhet, och således icke lärer stadna vid att blott afstyrka nyssnämnde Rikets Ständers föga väl betänkta förslag.

För att icke göra mig skyldig till någon försummelse i hvad på mig kan ankomma, har jag ånyo innevarande år sökt fästa såväl Herr Öfver-Ståthållarens som åtskillige ledamöters af Danviks Direktion uppmärksamhet på en lokal för meranämnde syfte på Kungsholmen; en lägenhet, hvilken, ehuru i afseende

på utrymme och naturskönhet ej jemförlig med Skuggan, dock eger ett afvenledes skönt, ett högre och friare, och måhända derföre friskare läge, samt föröfrigt flere afgjorda företräden, bland hvilka jag blott vill framhålla de viktigaste, nemligen: att den medicinska undervisningen skall bäst betjenas genom ett sjukhus, beläget på Kungsholmen, der den medicinskt-chirurgiska skolan och öfriga sjukhusen redan finnas; att sjukhuset sjelf derigenom kan både bäst och billigast blifva betjenadt af yngre läkare, och hela dess hållning och verksamhet bäst bevakad och kontrollerad af de mest sakkunnige, Carolinska institutets lärare; att här finnes en staten tillhörig tomt, hvilken, som det vill synas, skall kunna utan serdeles afsaknad fritt upplåtas för ändamålet, hvarigenom inköpssumman för erforderlig lokal skall i betydlig mån förminsкас, och slutligen att lokalen ligger närmast tullen och derigenom förenar fördelarne af både stad och land, då den genom ett högt berg är naturligen afskiljd ifrån närmaste grannskapet, så att ingen ömsesidig olägenhet behöfver uppkomma.

5. Också ett försök att förbättra sjukvården för vansinnige i hufvudstaden, men i sin början egentligen af enskilt natur, är anläggningen, för omkring 44—46 år sedan, af det s. k. *Fridhem* på Kongl. Djurgården vid Wärtan.

Härmed hänger kortligen sagdt sålunda tillsammans, att, sedan dess stiftare, Protokolls-Sekreteraren Borg, Föreståndare för Institutet för Blinda och Döfstamma, till en början genom enskilt subskription insamlat medel till stiftande af en privatanstalt för sinnessjuka, och sedermera afven hos Kongl. Maj:t begärt

och erhållit tillstånd att genom s. k. stamböcker öfver hela riket ytterligare upptaga bidrag, Hrr Medicinal-Rådet Trafvenfelt och Förste Lif-Medikus af Pontin, hvilka åtagit sig »ansvaret derför att de inflytande medlen skulle för det angifna ändamålet användas», af Kongl. Maj:t, på derom gjord ansökan, förordnades att, jemte Expeditions-Sekreteraren Ström, nämnde medel emottaga och använda (hvarigenom sålunda Borg besynnerligt nog uteslöts från allt bestyr med sin stiftelse), samt kort derefter jemväl erhöllo besittningsrätt å Fridhem; att, sedan Trafvenfelt blifvit död och Öfverste-Löjtnant Blom kommit i hans ställe, nämnde Herrar (Fridhems Direktion), när de influtne medlen uppgått till 15,000 R:dr, skyndade att å Fridhems mark låta uppföra tvenne boningshus af träd, det ena med 8 rum och kök, det andra med 2 rum, samt omkring byggnaden afröja skogen och planera marken till en gård samt omgifva den med ett högt plank; att, sedan Direktionen haft svårt att finna någon person, hugad att för besagde syfte öfvertaga detta »nybygge i ordets hela bemärkelse», såsom Herr af Pontin benämner det, en Doktor Marin under några år der var bosatt och jemväl der emottog några få sinnessjuka; men att efter hans död, år 1849, inrättningen alldeles upphörde att göra tjenst för sinnessjuka, och slutligen blifvit till K. Seraph.-Ord.-Gilletts disposition öfverlemnad.

En utförligare historik och granskning samt ett grundligt och väl motiveradt bedömande af detta företag finner man i ett af General-Direktör Ekströmer till K. Seraph.-Ord.-Gillet den 5 Mars 1842 afgifvet officiellt utlåtande*), hvartill jag, i stället för att sjelf ingå i någon närmare kritik, hänvisar.

*) Se Hygiea 1843, pag. 562 och följande.

Jag vill endast anmärka, att en anstalt af så ringa utrymme omöjligen kunde bära sig själf, och att, om den burit sig, den ändock blifvit af föga eller ingen consequens för det allmänna. Detta insåg ock tvifvelsutan Direktionen själf, hvarföre den synes endast till provisoriskt begagnande, »för lugna convalescenter», hafva låtit uppföra denna lilla trädbyggnad, åsyftande att, så snart ske kunde, ersätta den genom en större stenhusbyggnad. Men detta var påtagligen ett misstag, dels derföre, att de insamlade medlen sålunda medtogos redan till blott provisionela åtgärder, dels ock derföre, att denna anläggning, — hvilken, om den skolat kunna förvärfva sympatier och ytterligare bidrag af allmänheten, hade bort visa sig, såsom ock Direktionens öppet angifna syfte var, som »en Normalinrättning om ock i mindre skala», — i stället för att i planmessighet och skönhet öfverträffa våra redan befintlige hospitaler, på långt när icke uppnådde desamma.

För min egen del anser jag mig ock böra, med hänseende till denna anläggning, medan ännu ledamöterna af f. d. Direktionen för Fridhem lefva, inför en framtid reservera mig emot en uppgift, som förekommer uti ett utlåtande i ämnet*), nemligen »att Direktionen vid åtskillig inredning rådfört Öfver-Läkaren vid Danviken», så till vida, som det visserligen är sant, att jag blifvit tillfrågad såväl om det hela, som om inredningarne, men deri icke omtalas, att jag, liksom flera andra tillfrågade sakkunnige, städse afrådade ifrån företaget såsom förhastadt, och tillstyrkte att förränta och öka kapitalet, intildess det blefve för behofvet tillräckligt. Ty jag har alltid varit och är

*) Utlåtande till Danviks Direktion af M. af Pontin. Hygiea 1837.

af den tanken, att om något nytt skall påkostas, det bör göras fullt godt, eller åtminstone fullkomligare än det som finnes, hvilket här uppenbarligen var omöjligt, med så obetydliga tillgångar.

Slutligen bör jag kanske ock, för fullständighets skull, om ej för annat, nämna, att jag, för att icke lemna oförsökt något, som kunde föranleda ett snart afhjelpande af det här omhandlade behofvet, jemväl sökt för saken interessera enskilde, att de måtte för ett så stort, välgörande ändamål offra något af sitt öfverflöd, använda sina talanger, eller genom testamente efterlemna sin förmögenhet och sitt namn till en oförgånglig välgörning åt samhället. Ibland åtskilliga fåfänga vinkar och försök i sådant afseende, har det verkligen tvenne gånger varit på väg att lyckas; en gång, och det för många år sedan, hos en svåra rik man, hvilken, om han velat nedlägga hela sin förmögenhet på ett ställe, ensam hade kunnat skänka sin födelsestad ett skönt hospital; men som, kanske ledd af någon liten, nog vanlig fåfänga, heldre delade sina stora skatter bland flere välgörenhets-anstalter, åt hvilka det för tillfället var *på modet* att göra gåfvor; — men, oaktadt ett halft löfte om allt, icke gaf en skärf till de vansinniges bättre vård. En annan gång hos en svåra mächtig, hvilken redan ofta tillitat sin stora förmåga för att tillfredsställa sitt ädla hjertas ingifvelser för de olyckliges hjelp; — men här kvarstår lyckligtvis ännu hoppet, så att det icke är osannolikt, att, om respektive vederbörande blott anlägga ett hospital, värdigt Sveriges hufvudstad, det samma ännu torde erhålla en handräckning, som i betydlig mån skall befordra dess menniskoölskande syften.

Ofta, ganska ofta, då känslan af egen vanmagt och ledsnaden öfver ideligen misslyckade bemödanden

för de sinnessjukes sak hos andre, styrelser och enskilte, höllo på att insöfva mig med den trösten, att jag redan gjort allt hvad jag kunnat till förbättrande af desse olyckliges ställning, har den tanken åter uppväckt mig, att det ännu återstod ett försök att våga, det, att vädja till allmänheten. Men så ofta än denna tanke återkommit, och huru mycket den än stärktes af den sanningen, att *saken talar för sig sjelf*, så ryggade jag dock för densamma lika ofta tillbaka, emedan jag hvarken egde ett stort namn att ställa som borgen för ett företag, hvars vigt blott få synes hafva insett, ej heller den förmåga, som fordras för att genom en sann och liflig målning röra till ett verksamt allmänt deltagande, kanske också icke mindre för osannolikheten att på det sättet kunna vinna något väsentligt, i anseende till de erforderliga medlens höga belopp.

Kanske hade jag likväl redan vågat försöket, om icke, genom Fridhems-experimentet, af allmänheten insamlade medel nyligen blifvit så utan framgång använde. Nu måste all verksamhet i denna riktning, med tanken härpå, helt och hållet förlamas; och sålunda har detta misslyckade försök äfven stått som en skiljemur mellan den olyckliges rop och allmänheten, och från den sidan på förhand motarbetat, om ej förhindrat alla bemödanden, och tillintetgjort all framgång. Men sedan jag genom denna osmyckade framställning visat Danviks-Dårhusets behjertansvärda tillstånd, och nu genom denna öppna bekännelse afsagt mig hvarje anspråk, hvarje förhoppning att *personligen* kunna någonting inverka till förmån för de olycklige, framlägger jag utan tvekan, till den kraft och verkan *saken sjelf* förmår,

Inbjudning

till en

Skyddsförening för Sinnessjuka.

Bland olycklige äro väl inga, åt sig sjelfve lem-nade, mer hjälplöse än de vansinnige, och likväl är det en sanning, att vårt samhälle och vår välgörenhet sämst sörjt för dessas hjälp. Orsaken dertill är twifvelsutän den ännu qvarstående fördomen, att de jemväl äro ohjelplice.

Men då man får veta att utländske hospita-ler finnas, der, till följe af goda lagar, goda inrättningar och en omsorgsfull fysisk, moralisk och medi-cinsk vård, bland 100 sjuke 40 till 60 återställas, under det att våra sämre organiserade hospitaler i allmänhet blott uppvisa 8—16, och Danviks Dårhus 24 proc. återställde, så måste fördomen vika för upplysningen, och samhällets pligt, att förskaffa äfven våra olycklige en god vård, göras gällande.

Det är väl sannt, att denna sjukvård under de sednaste 30 åren också hos oss blifvit förbättrad; men det är äfven icke mindre sannt, att den ännu är högst ofullkomlig, att icke yttra något hårdare, och att den står långt efter utlandets, samt mensk-lighetens och vetenskapens stigande fordringar. Felet ligger dels i hospitalernes kläna beskaffenhet, dels uti sjukvårdens små hjälpmedel, dels i lagstiftningens ofull-komlighet.

Man är skyldig upplysa, att frågan om ett nytt hospital för Stockholms vansinnige sedan 20 år varit under öfverläggning, och att tvenne, under de sednaste 10 åren, till Regeringen af Öfv.-Ståth. ingifne förslager

till dylika anstalter, icke blifvit hos Rikets Ständer förordade, och sålunda förfallit. Man kan dock icke tvifla, att ju Konung och Ständer, när behovet blifver rätt insett, och allmänna deltagandet förklarar sig för dess afhjelpande, emedan det i sig sjelf är oafvisligt, skola finnas benägne att anslå medel till byggnaders uppförande här såväl som annorstädes, der dylika befunnits eller skola befinnas nödiga.

Man bör ock upplysa, att Danviks Hosp. Direktion icke disponerar medel för uppförande af ett nytt, väl organiseradt hospital, men att Direktionen längesedan erbjudit sig att till ett sådant afstå en summa motsvarande årliga omkostnaderna för nuvarande dårhus; hvarigenom således de medellöses underhåll kan anses betryggadt.

Man torde ock få förutsätta, att Stockholms stad, som hittills föga eller intet gjort för denna sin angelägenhet, men af framfarne Konungars frikostighet fått som gåfva emottaga välgörenhets-anstalerna vid Danviken, till det minsta sjelf skall bekosta den för den nya anläggningen erforderliga lokalen på något lämpligt ställe bland dess undersköna omgifningar.

Det vore dåraktigt att sätta så öfverspända förhoppningar till en på detta vis föranledd insamling, att man ville påräkna, det allmänna välgörenheten skulle skynda att förekomma myndigheterna och ensam afhjelpa alla behovver.

Men öfvertygad att icke allt är vunnet, när staten, kommunen och nuvarande dårhusets Direktion uppfyllt nyssnämnde fordringar, eller, med andra ord, att ett hospital icke ännu är fullkomnadt, då det erhållit en skön belägenhet, goda boningar och ett nödortfött uppehälle för de sjuke, har man ansett sig, *med hopp om framgång* kunna och böra på detta sätt

afven hos familjen och individen serskildt förorda en angelägenhet, som närmast synes angå dem, ett behof, hvilket hittills alltför litet blifvit afsett vid vårt hospital, men hvarförutan dess nyttiga verksamhet till stor del måste förfelas, och hvilket skall kvarstå ännu mera kännbart, om det icke lyckas att i stället för det gamla, odugliga, förskaffa hufvudstaden ett nytt och väl organiseradt hospital.

Denna angelägenhet är *en god sjukvård*. Man kan icke och behöfver säkerligen icke heller, för att motivera behofvet af *en fond till förbättrande af de vansinniges vård*, här uppräknat alla för en sådan vård nödiga hjälpmedel. Det torde vara nog att upplysningsvis anföra några, som vi hittills sakna, och hvartill penningar oundgängligen äro nödvändiga.

1:o. Till anskaffande af böcker, instrumenter, verktyg, m. m., som kan gagna de vansinnige såsom sysselsättning, vare sig till undervisning, arbete eller förlustelser, hvarigenom deras tillfrisknande framför allt fortskyndas.

2:o. Till understöd och vård för åtskilliga konvalescenter, då de utgå från hospitalet, men ännu dels äro för svaga och värnlöse att kunna förtjena sitt uppehälle eller hjälpa sig sjelfva, dels af lätt begrip-liga skäl hafva svårt att erhålla tjenst eller arbete, och likväl så väl behöfva understöd och en kärleksfull handledning under början af tillfrisknandet, om de icke skola, till följe af nöd, hjälplöshet och förakt, ånyo infalla i vansinne. Blott en sådan stiftelse (utomlands merändels besörd af något sällskap, under namn af Patronage (Skyddsförening) vore redan en oskattbar handräckning åt hospitalet och dess sjukvård.

3:o. Till uppmuntringar för tjenare, hvilka utmärka sig genom trogen tjenst och öm behandling af

de sjuke. Den som vet, huru svårt det i allmänhet är att finna troget, sedligt och hyfsadt tjenstefolk, skall lätt inse huru mycket svårare det måste vara, att finna sådant, som passar för ett hospital, der sedlighet, ordning och saktmod bör förenas med rådighet, oförtrutenhet och mod. Smärre belöningar, småningom stigande löneförhöjningar och utsigten att på ålderdomen hederligen pensioneras, har man funnit verksamt bidra till att bilda en god tjenarepersonal vid hospitalen; och huru mycket en sådan bestämmer hospitalets värde och de sjukas öde, torde icke behöfva närmare utvecklas.

Mätte derföre en och hvar, som med bafvan måste erkänna möjligheten, att äfven han eller hans käraste kunna komma att behöfva den vansinniges vård; hvar och en som hyser deltagande för de olyckligaste bland medmänniskor, och hvar och en, som ömmar för nationens heder, och är i tillfälle att lemna en liten gåfva, med *en, om än aldrig så liten, skärf* bevisa sitt deltagande och söka bidra till upphjelpande af denna mensklighetens och samhällets missvärdade angelägenhet. Man väntar icke stora, men många bidrag, synnerligen ifrån hufvudstadens befolkning.

Men *penningen* gör icke allt. Deremot gör *kärleken* allt, till och med penningar.

Mätte derföre en upplyst kännedom om de sjuks ställning och behofver, och ett lifligt deltagande för deras merändels oförvållade nöd, alltmer sprida sig bland allmänheten, och framkalla en sant kristlig och verksam välgörenhet, en öm och helsobringande vård för desse sjuke. Till befordrande af ett sådant ändamål vågar jag äfven härmed inbjuda den människoälskande allmänheten till stiftande af en

Skyddsförening för Sinnessjuka, hvars syftemål blifver: förbättrande af de sinnessjukes vård så inom som utom hospitalen.

De bidrag, hvilka för detta ändamål komma att lemnas, torde, jemte uttryckligt tillkännagifvande, om insändaren önskar inträda i Skyddsföreningen, benäget insändas till förf:n, som tillförbinder sig att för de inflytande medlen i allmänna tidningarne redogöra, samt att desamma insätta i Rikets Ständers bank, der de skola kvarstå intill dess föreningen blifvit stiftad; då den öfvertager dem och beslutar öfver sättet att i dubbelt afseende göra dem fruktbarande.

Så snart ett så stort antal medlemmar anmält sig, att någon framgång synes sannolik, skall kallelse till ett sammanträde genom tidningarne utfärdas, då föreningen konstituerar sig. Skulle det deremot alldeles misslyckas att få en sådan förening till stånd, och visar sig ingen utsigt att snart erhålla ett nytt hospital för våra vansinnige, blifva de insamlade medlen öfverlemnade till Danviks Dårhus, för att till dylikt ändamål derstädes användas.

Sedan vi sålunda genomgått Danviks-Dårhusets äldre historia, framvisat de brister, hvilka göra det olämpligt och otillräckligt för sitt ändamål, samt slutligen redogjort för de bemödanden, hvilka under de sednaste åren blifvit försökte att åstadkomma något bättre, kunna vi ej nedlägga pennan utan att uttala den innerligaste önskan, att vårt välmenta arbete icke måtte blifva utan god frukt.

Men för att gifva ytterligare vigt åt vår framställning, bedje vi till slut få införa ett väl och sant, om ock med någon skärpa skrifvet varningsord, som vi låna ur Dagligt Allehanda för år 1847, N:o 298. Det är egentligen en anmälan af förf:s då nyss utgifna »Uppfordran till vederbörande att tidsenligt reglera vården om sinnessjuka»; men som ännu, och alltid, förtjenar allt möjligt afseende. Det lyder sålunda:

»Detta lilla arbete fäster uppmärksamheten på ett ämne, som alltför länge varit öfverlemnadt åt glömskan, eller, det som värre är, varit föremål för dessa plåckförbättringar, som äro sämre än rent af ingenting, emedan de fördröja verkliga förbättringar, derigenom att de alltför länge stå och skyldra i berättelserna och inbilla folket, att något verkligen bättre kommit i gång. Vi lida i allmänhet af dessa så kallade öfvergångsförsök, som aldrig duga till något, och af denna sparsamhet för ögonblicket, som på längd gör alla våra halfmesyrer så dyra, utan att de derföre på något sätt motsvara ändamålet. Denna sorts hushållning är lika litet vinstgifvande för staten, som då ett hushåll af »sparsamhet» uppköper allt skillingvis och betalar hundrade procent mera än att våga att på en gång köpa i parti. Detta måste vara orsaken, hvarföre man med en så grundlig varsamhet behandlat frågan om kurinrättningar för sinnessjuka,

hvilka först helt simpelt inspärrades i ett slags förpestade fängelsehålor, som buro namnet af Länshospitaler, och sedan, när äntligen detta befanns »mindre bra», emedan det icke var hvarken mer eller mindre än rent af omenskligt, så inrättade man Centralhospitaler, men hade på intet vis tillfälle att inrätta dessa så, att de motsvarade sin bestämmelse, utan man föredrog att betala ut penningar för inrättningar, som icke dugde, framför att stifta sådana der man vann något resultat. Man var till och med så rädd att belasta dessa inrättningar, att man ställde så till, att alla som kommo dit, om möjligt, skulle der för alltid förblifva och föreskref således, att de sinnessjuka först skulle undergå så kallad profkur på Länslazarettet, som hvarken kan eller bör vara inrättadt för sinnessjukas vård, och der man således lyckligen och väl kunde få den galne obotlig. Afsigten synes väl vara motsatsen; men följderna är emedlertid den, att våra Hospitaler äro anstalter, der de flesta sinnessjuka hela lifvet igenom som obotliga måste bli kvar, i stället att vara anstalter, från hvilka de kunde utgå botade och åter blifva nyttiga samhällsmedlemmar. Hvarutinnan vinsten då ligger är verkligen ganska svårt att begripa, ty det är gifvet att både menskligheten och kassan vinner, om de sjuka botas och tvärtom förlorar om de förblifva obotade.

Emedlertid står Sverige i detta afseende nära nog på sin ursprungliga ståndpunkt och kanske sämre, emedan man verkligen tror sig hafva gjort oändligen mycket, då man tillskapat stora sammanvräkningsanstalter i stället för små och kan slå omkring sig med det ståtliga namnet »Central-hospital».

Den enda nytta Central-hospitalerna haft med sig är, att de måst hafva egna läkare och att således

män uppstått, som speciellt och grundligt studerat sinnessjukdomarne och att dessa män, seende ett godt arbete omöjligt, inklämda inom gränser och under villkor, som göra all förnuftig kurplan omöjlig, af sitt samvete, af behovvet att verka i den spher dit de vändt sina studier, tvingas att upptäcka, huru i sjelfva verket eländigt det står till med dessa Centralhospitaler, och uppgifva de oundgängliga fordringarne för de sinnessjukes behandling.

Om det är ett misstag i frågan om kroppens sjukdomar, att tro sig göra nog, då man stoppar medikamenter i den sjuke, men förbiser alla yttre omständigheter som lika mycket och mera inverka på hans tillstånd, är detta misstag ännu större, ännu mera olycksbringande i frågan om sinnessjuka, som mera än andra äro beroende af yttre impressioner och beskaffenheten af den verld, i hvilken de lefva. Man har i hela det öfriga Europa insett detta och ej sparat något, för att en gång hinna till något säkert resultat; man har således inrättat ordentliga sjukvårdsanstalter i den tron, att galenskapen endast är en sjukdom och långt ifrån en som ej i de flesta fall kan botas, om den angripes i rätt tid och behandlas som den bör; och man har lyckats. Allt detta har väl som en aning föresväfvat oss; men man har ej i allmänhet kommit från den tron, att de sinnessjuka äro obotliga, och derföre har man varit nöjd, om man blott kunde aflägsna dem och låta dem försvinna — och det har också lyckats; ty de flesta bli obotliga. Det är således nödvändigt, att man, åtminstone på försök, bringar *en* sådan kuranstalt till stånd och man skulle med skäl vänta, att detta först skulle ske vid den, som är belägen i hufvudstaden.

Det är detta ämne eller nödvändigheten af att göra något verkligen ändamålsenligt för de sinnessju- kes vård, som Doktor *Sondén* i den lilla skriften framställt, tillika med historien om alla de misslyckade försök, som blifvit gjorda att tillvägabringa något bättre. Frågan har öfverallt blifvit behandlad med en sådan lojbet, att man tyckts taga för afgjort, att någon Svensk aldrig kan rubbas till sina sinnen eller, om han gör det, bör fängslas, inspärras och glömmas. I Österländerna anser man den galne för helig, i Europa, utom Sverige, för sjuklig; men i Sverige som en slags brottsling. Så mycket äro tankarne delade.

Det vore skäl att besöka detta Danviken, som, då vi ro utåt Saltsjön, ligger så vackert under bergen och speglar sig i sjön. Vi skola finna illa inrättade lokaler, der dårarne, af brist på utrymme, i mängd måste bo tillsammans, att der ej finnes en promenad-plats, utan endast trånga gårdar, huru bergen ligga öfver och hindra luftvexling och hur sjöluften fuktat på väggar och murar och tjalen slår in; med ett ord, att man äfven genom den strängaste ordning ej är i stånd att hålla snyggt. Det är emedlertid hit man försänder sinnessjuka för att — botas? — nej be- vars! för att bli kvar och dö galna; ty i annat fall inspärrade man dem ej så.

Om vi se oss litet om, hafva vi Svenskar, i frågan om publika inrättningar, till människans kvar- hållande och vård, en egen häfvernatur, som aldra- tydligast visar sig vid byggnaden af stadens nya sän- gelse, som blir ett ordentligt häfverhus; samma för- hållande se vi vid en mängd sjukvårds-inrättningar, som alla ligga sumpigt, och ändtligen vid våra Cen- tral-hospitaler, som alla, med undantag af ett enda, ligga temligen surt. Detta är också förhållandet med

Danviken, och det är derföre nödigt att inrätta en kur-anstalt på annat och sundare ställe.

Detta blir emedlertid en kostnad, som afskräcker alla dessa, som heldre vilja plöttra bort allt hvad de ega, än spara genom en klok hushållning.

Vi höra beklagligen ofta, att man betalar ut stora summor för att få de kloke galna; men nu vore frågan att också en gång gifva ut några tusen riksdaler för att få de galna — kloka. Få se hur det går?

Slutsatser.

Af hvad i denna afhandling förekommit synes mig vara fullt ådagalagdt:

1) Att hufvudstadens Hospital, Danviks Därhus, ursprungligen beräknadt för 86 sjuke, har utrymme för sju mer än halfva nuvarande personalen, och således är otillräckligt; samt att det, såväl genom byggnadens olämplighet, som omgifningens oförbättring och den inre organisationens ofullkomlighet, är för sitt ändamål odugligt;

2) att Stockholm, Sveriges hufvudstad, ovillkorligen behöfver ett eget hospital för sina sinnessjuke;

3) att det åligger Danviks Hospital att emottaga och vårda ett antal sinnessjuke; hvadan det tillkommer Regeringen att förordna att någon del (t. ex. hälften) af Danviks Hospitals egendom användes för ett blifvande nytt hospital, hvarigenom dess och de medellöse sjukes årliga underhåll bör någorlunda blifva betryggadt;

4) att Danviks Hospital icke kan af egna tillgångar uppföra och underhålla ett nytt Hospital af dubbelt så stort omfång som det närvarande och med en fullkomligare utredning och organisation;

5) att Stockholms stad, hvars angelägenhet det isynnerhet är, bör anvisa åtminstone en för ändamålet lämplig tomt med erforderlig (minst 16—20 tunnlands) egorymd till byggnadsplats, gårdar, park och litet jordbruk;

6) att, då hufvudstadens Hospital, hädanefter som hittills till en god del måste upptagas af sjuke från olika delar af riket, och då det jemväl framdeles

bör komma att tjena den medicinska undervisningen, hvartill det af alla svenska bör blifva det mest lämpliga, staten följaktligen måste mellankomma med sin hjälp genom anslags beviljande för byggnaders uppförande, en fullständig inredning och en väl organiserad inre vård;

7) att det nya Hospitalet bör hafva utrymme för omkring 200 sjuke, och organiseras i enlighet med tidens filantropiska fordringar och vetenskapens framsteg till en *Kur- och Vård-anstalt* i relativ föroring;

8) att Stockholm, såsom hufvudstad, och i anseende till sina lätta kommunikationer med de flesta rikets landskaper, företrädesvis bör å sitt hospital upprätta *en afdelning för sjuke af bättre klassen*, ett högt trängande behof, då vi förut blott hafva en sådan i Wadstena för 20 sjuke, och dessutom våra bättre klasser jemväl till en stor del höra till de mindre bemedlade;

9) att det är en nationens hederssak att kunna visa samtid och efterverld att man förstått följa med sin tid; samt

10) att genom ytterligare uppskof ingenting vinnas, men att vi dermed blott mer och mer samle glödande kol öfver våra hufvuden.

Förteckning

på

*officiela skrifvelser och offentliggjorda skrifter under de
sednaste 20 åren rörande Danviks Dårhus.*

- 1) 1833 d. 2 November: Kongl. Maj:ts nådiga skrifvelse till Kongl. Seraphimer-Ordens-Gillet med befallning att, efter vederbörandes hörande, afgifva underd. utlåtande, huruvida hinder möta för att åter ställa Danviks Hospital under den gemensamma Öfverstyrelsen.
- 2) 1834 d. 9 Maj: Svar på af K. Seraph.-Ord.-Gillet framställda frågor om Danviks-Dårhusets tillstånd, af förfn.
- 3) 1834 d. 19 Juli och 1837 d. 28 Februari: Danviks Direktions underdåniga utlåtanden öfver samma ämne.
- 4) 1837: Om sjukvården för sinnessjuka i Sverige, af förfn. Tidskr. för Läk. och Pharmac., pag. 171.
- 5) 1837: Utlåtande till Danviks Direktion öfver Danviks Hospital och Dårhus, af Medicinal-Rådet M. af Pontin. Tidskr. för Läk. och Pharmac., pag. 354.
- 6) 1838 d. 16 Febr.: Kongl. Maj:ts nåd. förordnande för Comiterade att yttra sig öfver Danviks-Dårhusets lämplighet för sitt ändamål.
- 7) 1839 d. 19 Juni: Comiterades underd. utlåtande i anledning häraf.
- 8) 1839 d. 9 Sept.: K. Seraph.-Ord.-Gillet's berättelse till Kongl. Maj:tt om Danviks Hospitals foundation, omfattning och föremål.
- 9) 1840 d. 23 October: Danviks Direktions underd. utlåtande med anledning af ofvannämnde Comiterades yttrande.

- 10) 1844 d. 26 Juni: Öfver-Ståthållare-Embets underd. utlåtande i ämnet.
- 11) 1844 d. 15 October: K. Seraph.-Ordens-Gilletts ytterligare utlåtande i ämnet.
- 12) 1843 d. 3 Maj: Kongl. Maj:ts nåd. Bref till Öfver-Ståthållare-Embetet med resolution i ämnet.
- 13) 1844 d. 14 October: Bil. till Comiterades för undersökning af Hospitalernes och Hospitals-fondens förvaltning etc., af förf:n. Införd i Tidskriften Hygiea 1845, pag. 113.
- 14) 1846: I Redogörelse för i enskilt praktik behandlade sinnessjuka, af förf:n. Tidskriften Hygiea, pag. 44.
- 15) 1847: Uppfordran till vederbörande att tidsenligt reglera vården om sinnessjuka, af förf:n. Hygiea pag. 44 och serskilt tryckt.
- 16) 1847: Öfver-Ståthållaren Baron Sprengt-portens skrifvelse till Kongl. Maj: med förslag och ritningar, rörande inköp af egendomen Barnängen till ett nytt Hospital.
- 17) 1847: Pro-memoria till Öfver-Ståthållaren rörande Barnängen, af förf:n. I Uppfordran etc., pag. 43.
- 18) 1850 d. 7 Dec.: Öfver-Ståthållare-Embets underd. framställning med förslag och ritningar till ett nytt hospital för hufvudstadens sinnessjuka vid egendomen Lilla Skuggan.
- 19) 1850 d. 31 Juli: Underd. Betänkande om erforderlige förbättringar uti Hospitals-väsendet i riket, af en för ändamålet i nåder förordnad Comité, etc.
- 20) 1854 d. 24 Juni: Stats-Utskottets underd. utlåtande i anledning af Kongl. Maj:ts nåd. proposition till Rikets Ständer, angående Hospitalernes förbättring och underhåll.

Förklaring öfver Plancherna.

A. Huru ett Hospital för sinnessjuka icke bör vara.

Pl. 1. Situations-charta öfver Danviks Dårhus.

- a. Plan af Dårhusbyggnaden.
- b. b. b. Vedbodar.
- c. Korrektionshuset.
- d. Bod för klädtorkning.
- e. Corridor (täckt promenadrum).
- f. f. Afträdeshus.
- g. Trappa från sjögården till öfre gården.
- h. Öfre, eller allmänna gården.
- i. Qvinno-promenaden.
- k. Mans- dito.
- l. Sjögården.
- m. Vaktmästarens trädgård.
- n. Under-Läkarens trädgård, bestående af 5 trappformiga terrasser.
- o. Sjöbrygga.
- p. Port till Hospitalets gård.
- q. q. q. q. q. mer eller mindre höga stenmurar såsom bröstvärn för terrasser.

Pl. 2. A. Plan af Dårhusbyggnaden.

- a) det öfre gårdsrummet, bestående af en brant sluttande klippa.
 - b) det nedre dito.
 - c) ingång till byggnaden från öfra gården.
 - d) dito dito från sjögården.
- B. Dårhusbyggnadens nordvestra sida, som vetter åt staden.

Pl. 3. Planer af Därhusets serskilta 7 våningar.

1. Första eller nedersta våningen innehåller:

- 1 förstuga,
- 2 tvättstuga med
- 3 douche,
- 4 materialbod,
- 5 källare för kaloriferen,
- 6 drefkällare,
- 7 utgång åt sjögården,
- 8 trappa till andra våningen.

2. Andra våningen:

- 1 förstuga,
- 2 trappa,
- 3 kyrksal,
- 4 kök,
- 5 badrum,
- 6 kokerskans rum,
- 7, 8, 9 förstugor,
- 10 källare,
- 11 likbod,
- 12 vedbod,
- 13 nedre gårdsrummet.

3. Tredje våningen:

- 1, 2 förstugor med trappor,
- 3, 4 mans- och qvinnsmatsalar,
- 5, 6 dito dito arbetssalar,
- 7 fyra st. mans-celler,
- 8 fyra st. qvinnsmatsalar,
- 9 halmförråd,
- 10 vedkällare,
- 11 motsvarar nedre gårdsrummet,
- 12 öfre gårdsrummet.

4. Fjerde våningen:

- 1, 1 förstugor och trappor,
- 2 sex st. celler för män,
- 3 två st. sjukrum för dito,
- 4 corridor för dito,
- 5 dito kvinnor,
- 6 fyra st. boningsrum för dito,
- 7 utgång till latrinerna,
- 8 de 4 i tredje våningen nämnde salarna 3, 4, 5, 6,
- 9 motsvarar nedre gårdsrummet,
- 10 öfre gårdsrummet,
- 11 berggrund,
- 12 källare.

5. Femte våningen:

- 1 förstuga med utgång åt öfre allmänna gården,
- 2 vaktmästarens rum,
- 3 drängarnes och portvaktarens rum,
- 4 pigornas rum,
- 5 sjuksköterskans dito,
- 6 linnekläd-kammare,
- 7 förstuga, som leder till den täckta corridoren,
- 8 skafferi,
- 9 corridor för kvinnor,
- 10 fyra st. boningsrum för dito,
- 11 sjukrum för dito,
- 12 rum för fånige barn,
- 13 corridor för män,
- 14 sju st. rum och celler för dito,
- 15 motsvarar nedre gårdsrummet,
- 16 dito öfre dito
- 17 kläd-kammare.

6. Sjette våningen:

- 1 förstuga och trappa,
- 2 apotheksrum,

- 3 Fribrödernes kök,
 - 4 dito matsal,
 - 5 dito conversationsrum,
 - 6 förestånderskans rum,
 - 7 Under-läkarens bostad.
7. Sjunde våningen:
- 1 förstuga och trappa,
 - 2 åtta st. boningsrum för män eller qvinnor,
 - 3 små genomgångsrum.

B. Huru ett Hospital för sinnessjuka bör vara.

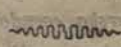
Pl. 4. *Esquisse af Sinds-Syge-Asylet Goustad vid Christiania för 200 sjuke; hvartill Staten anslagit 152,000 Sp., d. ü. 400,000 R:dr Sv. B:ko.*

- a. Portvaktarens boning och porten.
- b. Ekonomi-byggnaden.
- c. Tvätthus.
- d. d. Badhus.
- A. Afdelningen för män.
- B. dito qvinnor.
1. 1. Rum för rasande.
2. 2. dito orenlige.
3. 3. dito besvärliche.
4. 4. dito stilla.
5. 5. dito stilla af bättre klassen.
6. Gårdar mellan de serskilta byggnaderne.
7. Yttre planteråde gårdar för de serskilta klasserne sjuka.

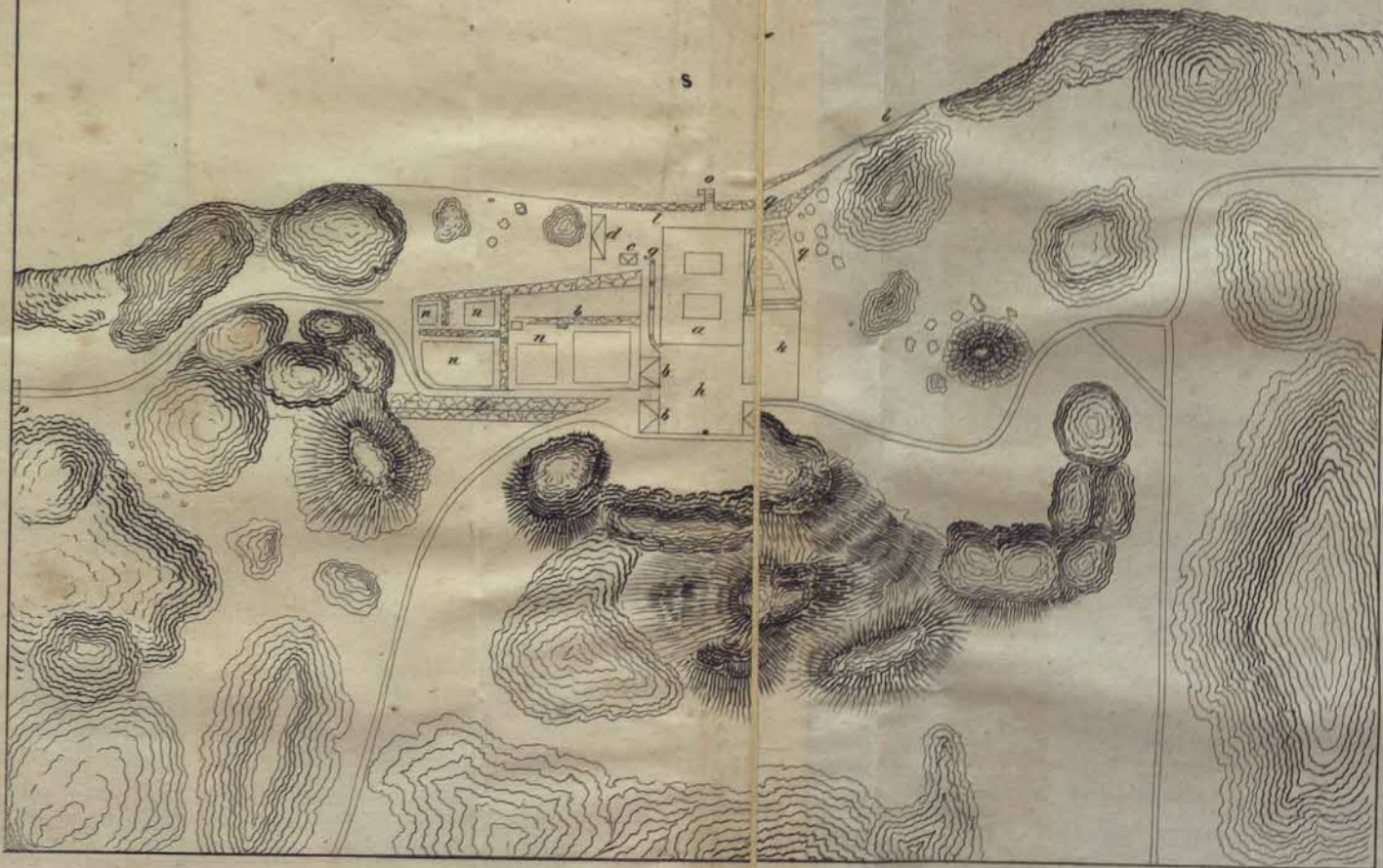
INNEHÅLL.

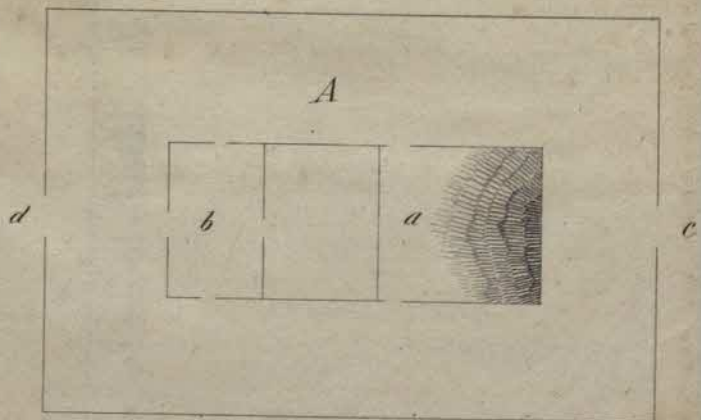
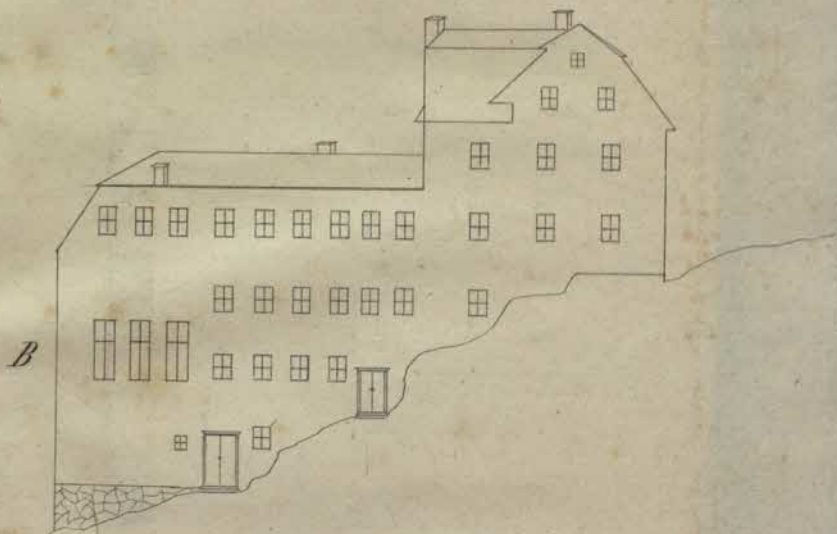
	Sid.
Till Vederbörande	3.
Förord	5.
Officiela omdömen om Danviks Dårhus	7.
I. Några grunddrag ur Danviks-Dårhusets äldsta historia med kritiska anmärkningar	9.
II. Danviks Dårhus betraktadt såsom Kur-hospital	21.
A. Läget	21.
B. Byggnaden	24.
C. Organisation och administration	32.
1. Inrättningens bestämmelse	33.
2. Läkarens ställning	36.
3. Patienternes sysselsättning	37.
4. Betjeningens antal och beskaffenhet	40.
5. De sjukes afskiljande från hvarandra	41.
6. Sjukets inträde på och afgång ifrån Dårhuset	44.
7. Tvångs- och bestraffningsmedel	46.
8. Rummens vidmagthållande	47.
9. Möbler	—
10. Beklädnad	—
11. Matordning	—
12. Lyshållning	50.
13. Fördomar	—
III. Hvad har blifvit tillgjordt för åvägabringande af ett nytt Hospital för hufvudstadens sinnessjuka?	53.
1. Utdrag af Kongl. Brevet d. 3 Maj 1843	54.
2. Anmärkningar med anledning af detta K. Bref	59.
3. Påtänkta förslager till Hospital för Stockholm	67.
1:o vid <i>Danviken</i>	68.
2:o » <i>Schmerska egendomen</i>	—
3:o » <i>Malonska dito</i>	—

	Sid.
4:o vid <i>Henricksdahl</i>	68.
5:o » <i>Blecktornet</i>	69.
4. Till Kongl. Maj:t ingifna förslager:	
a) Öfv.-Ståth. till Kongl. Maj:t ingifna förslag rörande Hospitals-anläggningen vid 6:o <i>Barnängen</i>	69.
Förf:ns Pro-memoria till Öfv.-Ståth. med anledning häraf	71.
Förf:ns Pro-memoria till Öfv.-Ståth. om 14 undersökta lägenheter med förord för egendomen <i>Skuggan</i>	80.
Danviks Direktions afstyrkande af detta förslag	82.
Förf:ns förklaring till Öfv.-Ståth. med anledning af samma afstyrkande	—
Dir Hjersteds utlåtande öfver <i>Skuggan</i> . . .	85.
b) Öfv.-Ståth:s till Kongl. Maj:t ingifna förslag om inköp för ett hospital af egendomen 7:o <i>Skuggan</i>	87.
Stats-Utskottets och Rikets Ständers förslag med anledning häraf	88.
Förf:ns Pro-memoria till Danviks Direktion med anledning af sistnämnde Rikets Ständers förslag	89.
Ytterligare anmärkningar af förf:n rörande förslaget att inköpa <i>Skuggan</i>	95.
5. Försöket att vid 8:o <i>Fridhem</i> anlägga en normalanstalt i mindre skala	100.
Försök att af enskilde förskaffa understöd	103.
Inbjudning till en Skyddsförening för sinnessjuka . . .	105.
Varning för halfmesurer	110.
Slutsatser	115.
Förteckning på skrifter rörande Danviks Dårhus . . .	117.
Förklaring öfver plancherne	121.

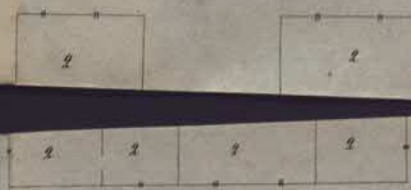
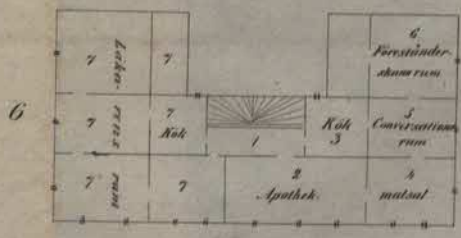
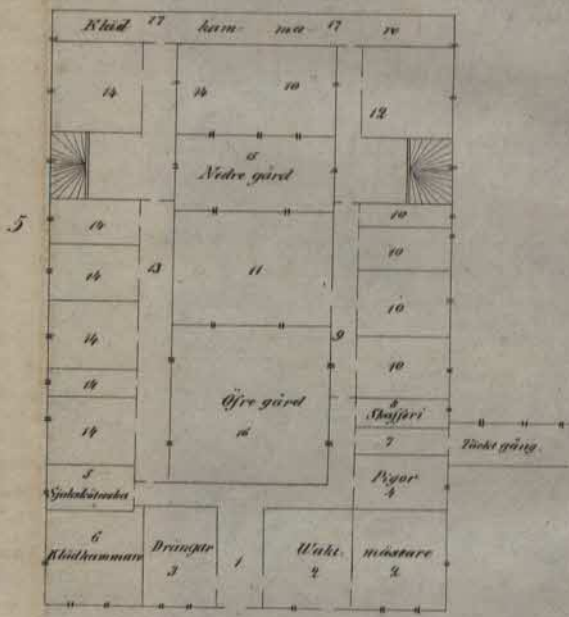
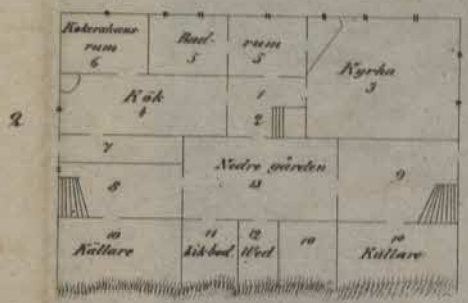
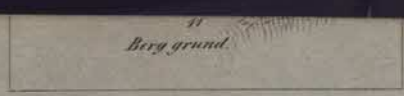
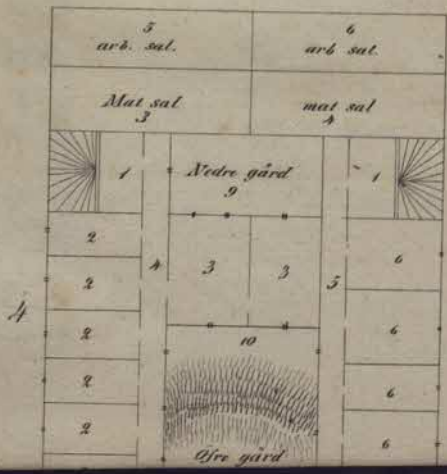
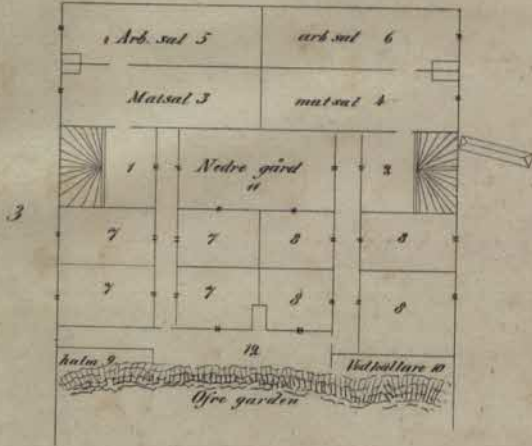
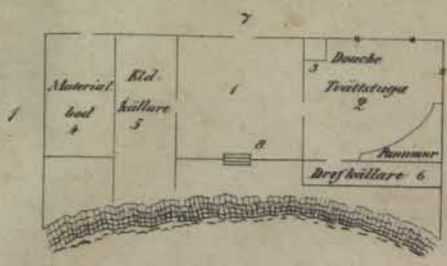

Situations Charta
öfver
Danviks Dårhus
öfver
H. P. Hofstedt.

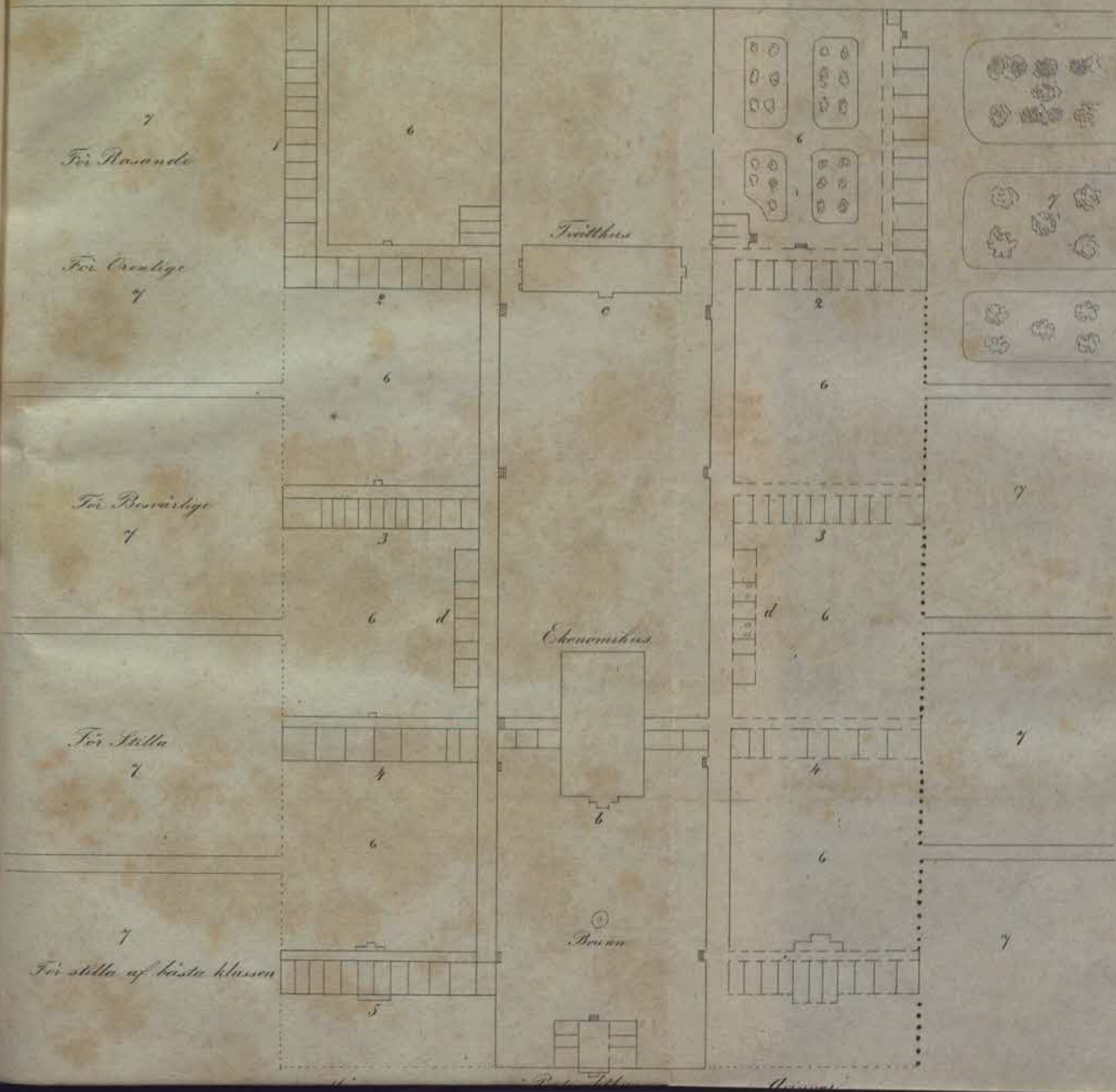

Noira eller Sjösidan.

Project
till Lind-syge-Asylet Goustad ved Christiania for 200 syke.

Pris: 32 skill. banko.

